

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE ERGENLİK DÖNEMİ BİREYLERDE İHMAL VE CİNSEL
İSTİSMARA YÖNELİK YAPILAN ARAŞTIRMALARIN DOKÜMAN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BETÜL TUNÇEL TUNAHAN

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Programı

MART, 2021

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE ERGENLİK DÖNEMİ BİREYLERDE İHMAL VE CİNSEL
İSTİSMARA YÖNELİK YAPILAN ARAŞTIRMALARIN DOKÜMAN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BETÜL TUNÇEL TUNAHAN
(Y1812.273005)

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER

MART, 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Ergenlik Dönemi Bireylerde İhmal ve Cinsel İstismara Yönelik Yapılan Araştırmaların Doküman Analizi” adlı çalışmanın araştırma safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’ da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (12/03/2021)

Betül TUNÇEL TUNAHAN

*Desteğini Esirgemeyen Aileme,
Tez Danışmanıma,
Bütün Çocuklara...*

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması; Türkiye’de ergenlik dönemi bireylerde ihmal ve cinsel istismara yönelik yapılan lisansüstü tez araştırmalarının doküman analizinden oluşmaktadır. Bu amaçla öncelikle ergenlik, ergenlik dönemi ve ihmal ile cinsel istismar kavramlarının literatür taraması yapılarak kavramsal çerçevesi belirlenmiştir. Takip eden bölümlerde araştırmanın yöntemi ayrıntıları ile verilerek son bölümde araştırmanın bulgularına yer verilmiştir.

Öncelikle tez konusunu seçerken istek ve ilgi alanımı göz önünde bulundurup, benden her türlü yardımı ve desteğini esirgemeyen, benimle yoğun bir çalışma temposuyla ilgilenen, önerileriyle gelişimime katkı sağlayan kıymetli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER’e, tez çalışmama yönelik olumlu geribildirimlerde bulunan, bu süreçte değerli katkıları olan ve çalışmalarımın devamına yönelik teşvik eden kıymetli jüri üyeleri Dr. Öğretim Üyesi Şahide Güliz KOLBURAN ve Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Zeki ILGAR hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm eğitim hayatım boyunca benden desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan sevgili aileme; lise, lisans ve lisansüstü eğitimim boyunca karşılaştığım, engin bilgi birikimlerinden istifade ettiğim, beni yetiştiren, üzerimde çokça emeği olan başta Prof. Dr. Mahmut AK ve Prof. Dr. Mehmet Ali BEYHAN, Prof. Dr. Feridun EMECEN, Prof. Dr. Fikret SARICAOĞLU, Doç. Dr. H. Özlem Sertel BERK, Prof. Dr. T. Gül ŞENDİL, Doç. Dr. Ş. Sema KARAKELLE, Prof. Dr. Cebrail KISA hocalarım olmak üzere İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Aydın Üniversitesi’nde karşılaştığım saygıdeğer hocalarımın her birine ayrı ayrı teşekkür ederim, onlara minnettarım.

Oldukça meşakkatli çocuk ihmali ve istismarı alanında çalıştığım uzun süreler içerisinde yolumuzun kesiştiği, çalışma arkadaşlarım ile iş birliği halinde yetişmelerine katkı sağladığımız, korumak ve desteklemek adına bitmez tükenmez bir mücadele ve emek verdiğimiz, rehabilitasyon sürecinde öğretirken aynı zamanda

kendilerinden de öğrendiğimiz, hayatına etki ettiğimiz çocuklarımızın her birine, varlığına sonsuz teşekkürler. Onlarla beraber hayatın nice zorluklarına rağmen mücadele etmekten hiçbir zaman vazgeçmemeyi, sabretmeyi, umutsuzluğa kapılmadan yılmadan, yorulmadan çalışmak gerektiğini, emeklerin karşılığında alınan sevginin yerinin hiçbir şekilde doldurulamayacağını öğrendim. Zor zamanlarda onların sevgisinden, masumiyetinden güç alarak çalışmaya devam edebildim. Çocuklarımızın her birinin kalbimdeki, hayatımdaki yerleri hep ayrı olacak.

Mart, 2021

Betül TUNCEL TUNAHAN
Uzman Psikolog

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR.....	v
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
1.GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Ergenlik Kavramı ve Tanımı	5
2.1.1. Ergenlik dönemleri	6
2.1.2. Ergenlikteki gelişimsel özellikler	7
2.1.2.1. Ergenlikte fiziksel gelişim.....	7
2.1.2.2. Ergenlikte bilişsel gelişim	8
2.1.2.3. Ergenlikte kişilik gelişimi	9
2.1.2.4. Ergenlikte ahlaki gelişim.....	11
2.1.2.5. Ergenlikte toplumsal gelişim.....	12
2.1.2.6. Ergenlikte dini gelişim	14
2.2. İstismar ve İhmal.....	15
2.2.1. İstismar	16
2.2.1.1. Fiziksel istismar	16
2.2.1.2. Duygusal istismar.....	17
2.2.1.3. Cinsel istismar	20
2.2.2. İhmal	21
2.2.2.1. Fiziksel ihmal	23
2.2.2.2. Duygusal ihmal	24
2.2.2.3. Cinsel ihmal	25
2.2.3. İstismar ve ihmal nedenlerine dair kuramsal açıklamalar.....	25
2.2.3.1. Psikiyatrik model	25
2.2.3.2. Sosyolojik model.....	26
2.2.3.3. Sosyal öğrenme kuramı.....	28
2.2.3.4. Sosyal etkileşim modeli	28
2.2.4. Türkiye’de istismar ve ihmal ile ilgili genel durum.....	29
3. YÖNTEM.....	32
3.1.Araştırmanın Modeli	32
3.2. Araştırmanın Amaç/Önemi.....	33
3.3. Evren ve Örneklem	34
3.4. Verilerin Toplanması	35
3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	35

3.6. Verilerin Analiz Yöntemi	36
4. BULGULAR.....	37
4.1. Ölçütlere Uygunluğa Dair Bulgular	37
4.2. Araştırmanın Birinci Problemine Dair Bulgular	41
4.2.1. Araştırmanın birinci alt problemine dair bulgular.....	46
4.2.2. Araştırmanın ikinci alt problemine dair bulgular	47
4.2.3. Araştırmanın üçüncü alt problemine dair bulgular.....	47
4.3. Araştırmanın ikinci problemine dair bulgular	48
5. TARTIŞMA.....	49
6. SONUÇ.....	54
7. ÖNERİLER	57
KAYNAKLAR.....	63
EKLER.....	76
EK A: Araştırmaya Dâhil Edilen Tezler	76
EK B: Araştırmaya Dâhil Edilen Tezler -2.....	77
EK C: Araştırmaya Dâhil Edilen Tezler -3.....	78
EK D: İhmali ve İstismarı Yordayan Değişkenlere Göre Dağılımlar.....	79
EK E: İhmali ve İstismarı Yordayan Değişkenlere Göre Dağılımlar - 2.....	80
EK F: İhmali ve İstismarı Yordayan Değişkenlere Göre Dağılımlar - 3.....	81
ÖZGEÇMİŞ.....	82

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Cİ	: Cinsel İstismar
İHD	: İnsan Hakları Derneği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1: Yayımlanma Yılına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	37
Çizelge 4.2: İzin Durumuna Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	37
Çizelge 4.3: Onay Durumuna Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	38
Çizelge 4.4: Yazım Dili Açısından İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	38
Çizelge 4.5: Filtreleme Sonuca Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	39
Çizelge 4.6: Benzerlik Durumuna Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	39
Çizelge 4.7: Ergenlere Yönelik Olma Durumuna Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	40
Çizelge 4.8: İhmal ve Cinsel İstismara Yönelik Olma Durumuna Göre Dağılım	40
Çizelge 4.9: Yayımlanma Yılına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	41
Çizelge 4.10: Tez Türüne Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	42
Çizelge 4.11: Tez Konusuna Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	42
Çizelge 4.12: Yazarın Cinsiyetine Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	42
Çizelge 4.13: Danışman Unvanına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	43
Çizelge 4.14: Yayımlandığı Üniversiteye Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	43
Çizelge 4.15: Yayımlandığı Enstitüye Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	44
Çizelge 4.16: Yayımlandığı Anabilim Dalına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	44
Çizelge 4.17: Araştırma Yöntemine Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	45
Çizelge 4.18: Örneklem Sayısına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının	

Dağılımı	45
Çizelge 4.19: Örneklem Gruplarına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı	46
Çizelge 4.20: Tezlerin Ergenlere Yönelik Olma Durumuna Göre Dağılımı.....	46
Çizelge 4.21: İlgili Alanda Nitel Araştırma Sıklığına Göre Dağılım	47
Çizelge 4.22: İlgili Alanda Nicel Araştırma Sıklığına Göre Dağılım.....	47

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1: Araştırmanın Modeli	32
--------------------------------------	----

TÜRKİYE’DE ERGENLİK DÖNEMİ BİREYLERDE İHMAL VE CİNSEL İSTİSMARA YÖNELİK YAPILAN ARAŞTIRMALARIN DOKÜMAN ANALİZİ

ÖZET

Dünya nüfusu üzerinde önemli bir orana sahip çocuklar ve ergenler geleceğimizin de yapı taşlarını oluşturmaktadır. Geleceğimizin teminatı ve başarılı nesillerin oluşumu için günümüzdeki ergenlerin psikososyal açıdan sağlıklı gelişimi oldukça önem arz etmektedir. Ancak bahsi geçen gelişimsel süreci olumsuz yönde etkileyen en önemli konular arasında ihmal ve istismar bulunmaktadır. Bu önem doğrultusunda bu tez çalışmasının temel amacı Türkiye’de ergenlik dönemindeki bireylerin ihmaline ve cinsel istismarına yönelik yapılan araştırmaların doküman analizi yöntemiyle incelenmesidir. Bu amaçla “Ulusal Tez Merkezi”ndeki tezler araştırmanın verilerini oluşturmaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre ihmal ve istismar kavramlarına yönelik hazırlanan 390 tezin 29 tanesi Ergenlik dönemi bireylerde ihmal ve cinsel istismara yöneliktir. 29 tezin, 26 tanesi nicel araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanmıştır. İncelenen tezlerde, ölçekler üzerinden ihmal ve istismarın ergenlerdeki etkisi değerlendirilmiştir. İlgili nicel çalışmalarda ergenlerde ihmal ve cinsel istismarın negatif duygu durumlarını, uyumsuzluğu, öfke/agresyonu, stresi, duygu düzenleme düzeylerini ve fiziksel sağlığı bozucu etkisinin olduğuna yönelik tespitler verilmiştir. Ayrıca ergenlerde ihmal ve cinsel istismarın düşük sosyo-demografik şartlara bağlı olarak yordandığı da tespitler içerisinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Ergenlik, İhmal, İstismar, Cinsel İstismar, Doküman Analizi*

DOCUMENT ANALYSIS OF RESEARCHES TOWARDS NEGLIGENCE AND SEXUAL ABUSE IN ADOLESCENT PERIOD IN TURKEY

ABSTRACT

Children and adolescents who have a significant proportion in the world population, are also our future's building blocks. It is very important that the psychosocial healthy improvement of adolescents for the assurance of our future and formation of successful generations. However, negligence and abuse are among the most important issues which affect the mentioned process negatively. In line with this significance the main purpose of this dissertation is to be examined the research about negligence and sexual abuse of individuals in adolescent period in Turkey with the document analysis method. With this aim, the dissertations in "National Thesis Center" generates the data of the research.

According to the findings which have been achieved as a result of the research, 29 of 390 dissertations done for the terms of negligence and abuse are aimed at negligence and sexual abuse in individuals in adolescent period. 26 of 29 dissertations were done by using quantitative research methods. In examined dissertations it was evaluated that the effect of negligence and abuse in adolescent using scales. In related quantitative studies it was determined that negligence and abuse in adolescent have a destructive effect on negative emotional state, disjointedness, anger/aggreion, stress, emotion regulation levels and physical health. In addition, negligence and abuse in adolescents are predicted depending on low socio-demographic takes part in determinations.

Keywords: *Adolescents, Negligence, Abuse, Sexual Abuse, Document Analysis*

1.GİRİŞ

Ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe geçiş evresi olan, bireyin hayatında önemli izler bırakan gelişim evresidir. Ergenlik kelimesi Latince’de büyümek, olgunlaşmak anlamına gelen “adolescere” fiilinin sıfat fiili olan “adolescens” kelimesinden dilimize geçmiştir (Bahadır, 1994: 13). Literatür incelendiğinde ergenlik döneminin başlangıcı ve sonu hakkında ortak bir görüş birliğinin olmadığı görülür. UNESCO’ya göre ergenlik dönemi 15-25 yaş aralığı, Birleşmiş Milletler Örgütüne göre 12-25 yaş aralığı Millî Eğitim Bakanlığı’na göre ise 12-24 yaş aralığıdır (Kulaksızoğlu, 2019: 32).

Yaşam döngüsü ele alındığında çocukluktan ergenliğe geçiş döneminin, insanların hayatlarındaki önemli dönüm noktalarından biri olduğu görülmektedir. Ergenlik dönemi; fiziksel açıdan olduğu kadar biyolojik, psikolojik, bilişsel ve sosyal yönden de bir gelişim ve değişimin olduğu, çocukluktan yetişkinliğe doğru bir geçiş sürecidir (Yavuzer, 2019: 21).

Ergenlik dönemi bedensel, cinsel gelişmenin ve olgunlaşmanın yoğun olduğu bir dönemdir. Bu gelişmelerin yanında ergenlik döneminde toplumsal, duygusal ve zihinsel gelişmelerin olduğu, kişiliğin oluştuğu ve benlik bilincinin kazanıldığı bilinmektedir. Ergenlik dönemindeki birey kendisini sorgulamaya ve sorularına yanıt aramaya başlar. Dönemin sonunda benlik bilinci oluşur ve yeni bir kimlik kazanılır. Bu nedenle ergenlik dönemi bireylerin hayatını doğrudan etkileyen en önemli dönemdir. Ergenlik döneminde yaşanan pozitif veya negatif yaşantılar bireyin hayatını pek çok yönden ve tamamıyla etkilemektedir.

İstismar kelimesi “Kişinin iyi niyetini kötüye kullanma”, “Sömürme” anlamında, ihmal ise “Gereken ilgiyi göstermeme, boşlama, savsaklama, savsama, önem vermeme” şeklinde Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer almaktadır (TDK, 2020). Ergenlik dönemi açısından ele alındığında ise ihmal ve istismar; anne, baba, akraba ya da herhangi bir yetişkin tarafından, bireyin gelişimini zedeleyen, toplumsal ahlak

kuralları tarafından yanlış olduğu kabul edilmiş eylem ya da eylemsizlikler olarak tanımlanmaktadır. Genel anlamda bireyin sağlıklı gelişimine fiziksel, duygusal ve psikolojik açılardan zarar verme olarak ifade edilen istismar ve ihmal; benlik kavramının gelişimini olumsuz yönde etkilemekte, gençlerin fiziksel, cinsel, zihinsel ve psiko-sosyal açılardan sağlıklı bireyler olarak gelişiminin engellenmesine yol açmaktadır (Taner ve Gökler, 2004: 83). İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel durum; ihmalin pasif bir davranış şeklini içermesi, istismarın ise aktif bir davranış şekli olması yönüdür (Tıraşçı ve Gören, 2007: 71).

Çocuğa yönelik kötü muamele ya da çocuk istismarı insanlık tarihinin başlangıcına gidecek kadar eski, bir o kadar bilinen ancak ortaya çıkarılması, tespit edilmesi zor olan ve ortaya çıkartılma sayısı kadar çıkarılmayanları da olan sosyal ve tıbbi bir sorundur. Bir istismar olgusunun tespit edilmesi, tıbbi ve psikolojik tedavi süreci dışında yasal işlemleri de zorunlu kılar. Çocukluk çağında erken dönemde psikolojik travmalar içinde çocuk istismarı yinelenebilir olması, çocuğa yönelik uygulanan fiziksel, cinsel ya da duygusal istismarın veyahut ihmalin genellikle çocuğun en yakınları tarafından gerçekleştiriliyor olması, bu nedenle de tanımlanması, saptanması ve tespiti, tedavi edilmesi en zor olan travma türüdür. Çocuk istismarı tıbbi, hukuki, ahlaki, sosyal yanları bulunan ve hassasiyetle incelenmesi ve çalışılması gereken konu başlığıdır. Ana-baba veya çocuğun bakımı, sağlığı ve korunmasından sorumlu kişilerin uyguladığı veya çocuğun gelişimine yönelik temel destek alanları bakımından ebeveynlerin ihmal ettiği eylemler sonucunda çocuğun her türlü fiziksel, ruhsal, cinsel, sosyal, ahlaki açılardan zarara uğraması, sağlığının ve güvenliğinin tehlikeye düşmesi olarak tanımlanır. İstismar olarak nitelenen davranış biçimlerinin çocuk tarafından anlamlandırılması, algılanması ya da yetişkin tarafından bilinçli olarak uygulanması şart değildir (Önal, 2007: 28).

İstismarın bir türü olan cinsel istismar, çocuğun tam olarak anlayamadığı, onay vermesinin mümkün olamayacağı, gelişimsel olarak hazır olmadığı ve rıza göstermediği şekilde bir cinsel etkinliğe dâhil edilmesi olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2006). Cinsel istismar yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve coğrafi bölge farkı gözetmeksizin her kesimde görülebilmektedir (Polat, 2019: 98). Toplumsal açıdan sağlıklı gelişimin temel kaynağı ve toplumsal gelişimin yönünü belirleyen çocukların sağlıklı yaşama, gelişim ve olumlu aile ortamında yaşamaya olan ihtiyacı

söz konusudur. İhmal ve istismar, çocukların sağlıklı gelişiminin yanı sıra geleceklerini de olumsuz bir biçimde şekillendirmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı kötü muamele biçimleri arasında en zorlu durumlardan biri olmakla birlikte çocukluk ve ergenlik çağındaki bireyin psikososyal gelişimi, fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından oldukça hassas bir konudur. İstismara yönelik yasal ve tıbbi tanımlar nispeten açık ve net gibi görünse de gerçek yaşam koşullarında tespitini saptamanın güç olduğu belirlenmiştir (Chiesa ve Goldson, 2017: 107).

Nüfusumuzun önemli bir çoğunluğunu oluşturan çocuklar ve gençler geleceğimizin de temelini oluşturmaktadır. Sağlıklı nesillerin oluşumu adına ergenlerin psikososyal açıdan sağlıklı gelişimi oldukça önem arz etmektedir. Ancak bu gelişim sürecini olumsuz yönde etkileyen önemli konulardan birini ihmal ve istismar oluşturmaktadır (Koçtürk ve Yüksel, 2018: 857). İhmal ve istismar mağdurlarının ciddi boyutlarda birçok açıdan kayıplara, yıkıma maruz kaldığı, gelişimsel açıdan olumsuz etkilendiği bilinmektedir. Bu sorunun bireysel etkileri olduğu kadar toplumsal etkileri de bulunmaktadır. İlgili mağdurların ciddi boyutlarda sosyal desteğe ve toplumsal uyumsuzluk yaşamaları nedeniyle rehabilitasyon gibi süreçlere ihtiyaç duydukları bildirilmektedir (Wang ve Holton, 2007: 2). Çocuk ihmali ve istismarı toplumu ilgilendiren önemli sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İhmal ve istismar, çok yönlü konular olması nedeniyle birçok disiplinin ilgi alanına girmektedir. (Giardino ve ark., 2010: 17). Bu anlamda bilimsel açıdan da hassasiyetle irdelenmesi gereken bir alandır. Anlaşılması, önlenmesi, yasal boyutlarının belirlenmesi gibi birçok konu başlığıyla farklı disiplinler tarafından değerlendirilen ihmal ve istismar konusunun Türkiye'deki araştırmalar içerisinde ne kadar yer aldığı belirlenmesi de yol gösterici olması açısından önem taşımaktadır.

Bu doğrultuda yapılacak olan çalışma, ergenlerin ihmali ve cinsel istismarına yönelik hazırlanmış olan ve Ulusal Tez Merkezi'nde kayıtlı bulunan tezlerle, belirlenen araştırma sorularına yanıt aranması planlanmaktadır. Türkiye'deki ergenlik dönemi bireylerde ihmal ve cinsel istismara yönelik yapılan yüksek lisans tezlerinin doküman analizi ile incelendiği nitel bir araştırma olacaktır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular konusunda bilgileri içerdiği tespit edilen yazılı materyallerin detaylı değerlendirilmesiyle analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 192). Doküman analizi belgelerin gözlemlenmesi ya da belgesel tarama olarak

da tanımlanmaktadır. Doküman analizinin çalışma sürecinde, araştırmacı çalışmasına başlamadan önce ilk olarak amacına yönelik mevcut kaynakları bulur ardından her bir kaynağı dikkatlice okur, gerekli olan bilgileri tek tek not alır ve aldığı notlardan yola çıkarak bazı değerlendirme işlemleri yapar (Çepni, 2018: 47). Dolayısıyla konuyla ilgili çalışmaların doküman analizi ile taranarak belirlenmesi, sorunun önemi ve bu öneme verilen karşılık konusunda bilimsel açıdan tespitlere ulaşmaya olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Bu tespitlerin, gelecekte yapılacak çalışmaların kapsamlarının belirlenmesine, ihtiyaç duyulan alanların tespit edilebilmesine, tekrarlanan çalışmaların önüne geçilebilmesine ve ergenlerin ihmali ve cinsel istismarı alanında literatürün zenginleştirilebilmesi açısından etkili olacağı düşünülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle ergenlik kavramı ele alınarak ergenlik dönemleri ve bireyin ergenlikte yaşadığı gelişmelere değinilecektir. Takip eden başlıklarda ihmal ve istismar kavramlarının literatürüne yer verilecektir. Akabinde ihmal ve istismara dair kuramsal açıklamalar ile Türkiye’deki mevcut durum ele alınacaktır.

2.1. Ergenlik Kavramı ve Tanımı

Ergenlik, Hall, Rousseau ve Montessori gibi araştırmacılar tarafından “fırtına”, “stres” ve “yeniden doğuş” gibi farklı kavramlar ile açıklanmıştır. Bu durumun nedeni olarak ilgili dönemin bireyde psikolojik, biyolojik ve sosyal açıdan değişimlere sebebiyet vermesi söylenebilir. Ayrıca ilgili değişimler esnasında belirli bir uyum oluşana kadar kaçınılmaz bir karmaşanın yaşanması ilgili açıklamaların sebebi olarak ifade edilmiştir (Özbay ve diğ., 2002: 24).

Adolesans kelimesinin anlamı olgunlaşmak, gelişmektir. Bu kelime Latincedeki “adolescere” kelimesinden gelmektedir. Ergenliğin bir durumu değil, bir süreci ifade ettiği kelimenin kendisinden de anlaşılabilir. Ergenlik değişim, başkalaşım, büyüme ve mutasyondur. Ayrıca kişi ruhsal, bedensel ve toplumsal alanlarda değişime ve dönüşüme yine bu dönemde uğramaktadır (Parman, 1997: 7).

Ergenleri yeni doğan bebeklere benzetmek mümkündür. Onlar da yeni doğan bebekler gibi daha az dayanıklı ve kırılğandır. Ergenlerin güçsüz ve savunmasız oluşlarını da kabuk değiştiren yengeçlere benzetmek doğrudur. Çünkü kabuk değiştirme dönemlerinde yengeçler de bu duruma benzer (Parman, 2017: 21).

Ergenlik döneminde herhangi bir darbe alan bireyler, bu darbenin oluşturduğu yarının izini hayatı boyunca taşırlar. Bu dönemi yaşayan bireyler fazlasıyla savunmasız, zayıf ve hassastır.

UNESCO’ya (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) göre ergenlik

dönemi 15-25 yaşları arasını kapsamaktadır. Lakin bu sürenin daralmasında ya da genişlemesinde coğrafi ve kültürel koşullar önemli rol oynamaktadır. Ergenlik döneminin başlama yaşına bakıldığında Türkiye için erkeklerin 12-13 yaş civarında, kızların ise 11 yaşında ergenlik dönemine girmeye başladıkları söylenebilir. Bitiş için kesin bir yaş söylemek genellikle mümkün olmamaktadır. Ergenliğin fiziksel belirtileri ortalama 18 yaşında son bulmaktadır. Fakat iş, okul ve kişiler arası ilişkilerin uyum süreçlerinin oluşması zaman aldığı için 21-22 yaşları bitiş için ortak fikir olarak kabul edilmektedir (Özbay ve diğ., 2002: 25).

2.1.1. Ergenlik dönemleri

Ergenlik dönemi çoğu zaman 3 alt dönem olarak ele alınmaktadır. Bunlar; 11-14 yaş arası erinlik-ilk ergenlik dönemi, 14-18 arası orta ergenlik dönemi ve 18-22 yaş arası son ergenlik dönemidir. Ergenin hormonal ve fiziksel değişimleri gözle görülür olarak yaşadığı dönem; İlk ergenlik dönemidir. Bu dönemde ergende, birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinde anlaşılabilir değişimler gözlenir. Ergen, bulunduğu dönemi nasıl geçirdiğine kendisi ile arkadaşlarını karşılaştırarak karar verir. Çabuk gelişen ergenler, genel olarak arkadaş ortamlarında kendilerini daha rahat hissederler. Bu durum onları kendilerinden yaşça daha büyükleriyle arkadaş olmaya teşvik edebileceğinden aileyle çatışmalara da sebep olabilmektedir (Gander ve Gardiner, 2015: 338).

Orta ergenlik dönemi genelde ergenin arkadaş çevresiyle ilgilendiği döneme denk gelmektedir. Bu dönemde ergen, ailesinden duygusal anlamda uzaklaşmaya çalışmaktadır. Ergenin ilgi, tutum, davranış ve değerleri üzerinde yaşlılarının etkisi fazladır. Bağımsızlık denemelerini kendisinin yer aldığı gruplar aracılığıyla yapan ergen, grubun değerlerine ayak uydurmaya çalışır. Grubun değerlerine uyum göstermeye çalışmasının sebeplerinden birisi; ergenin grupta önemli bir üye olma arzusu ve öne çıkmak isteğidir. Ayrıca ergen, grubundakilerin onu takdir ve kabul etmesini ister (Gander ve Gardiner, 2015: 339).

Ergenliğin son döneminde, bu fırtınaların ve karmaşanın kısmen durulduğu görülür ancak ara ara ani çıkış ve sinirlenmeler olmaktadır. Ergen bu dönemde özerk bir birey olmayı hedeflemekle beraber meslek seçimi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu dönemde ergen, kimliğini oluşturmaya çalışır. Kendisine uygun olan davranış

biçimlerini ve tutumlarını deneye deneye seçim yapmaya çalışmaktadır. Temel çaba, özerk olmak istemesinin yanı sıra; ergen için aile otoritesi halen önemli bir yer almaktadır (Gander ve Gandiner, 2015: 339).

2.1.2. Ergenlikteki gelişimsel özellikler

Çocukluk sürecinin bitip fizyolojik gelişmelerin beraberinde ruhsal değişimlerin de bulunduğu yeni bir dönem başlar. Çocukluk sürecinin sona erdiği, yeni döneme geçiş sırasında, ruhsal ve bedensel bir uyanış ile başlayan değişimlerin çok sık biçimde yaşanması ile ergenlik çağı fiili harekete geçer. Bu yeni dönemdeki gençler, on dört-on beş yaşlarından itibaren hızlı bir kişisel gelişme, değişme içerisindedir. Hızlı ve fırtınalı bir dönemden geçen bu gençler, bu dönemde derinden etkilenir. Basit bir etkilenme olmamakla birlikte tam aksine onu çok içten silkeleyen, ruhsal ve bedensel farkına varışlarla hayatın ne anlama geldiğini ve geleceği düşünüp sorgulayan bir duruşu sergiler. Burada yeni amaçlara açılan yeni dönemin bireyi, bugüne kadar yakın çevresinden öğrendiği ya da aldığı tecrübi ve bilgisel kazanımlarının tümünü yeni olaylarla kendi akıl süzgecinden geçirir ve düşüncelerini bilinçli bir şekilde tekrardan değerlendirir (Yavuz, 2013: 23).

2.1.2.1. Ergenlikte fiziksel gelişim

Fiziksel büyüme ve olgunlaşma bu dönemdeki bariz gelişimlerin başında gelmektedir. Ergenin el-kol koordinasyonundaki bozukluk ve vücut şeklindeki değişiklik hızlı bir gelişmeyle kendini göstermektedir. Hormon dengesindeki değişiklikler ve ikincil cinsiyet özelliklerinin belirginleşmesi, fiziksel gelişim ve değişimin temelidir. Ergenin psikososyal gelişimini, ikincil cinsiyet özelliklerinin belirginleşmesi doğrudan etkilemektedir (Aktuğ, 2006: 9).

Fiziksel gelişimde büyük değişimler ergenlik döneminde yaşanır. Bu değişimlerin başında bu dönemdeki bireyin yaklaşık olarak 20-25 cm. kadar uzaması gelmektedir. Hızlı büyüme ve gelişmeyle birlikte ergenin el-kol koordinasyonu bozulur. Bundan dolayı ergende istemsiz sakarlık başlamaktadır. Bir senede boy uzaması ergenlikle beraber 8-8,5 cm kadar olmaktadır. Kızlar erkeklere göre daha erken ergenliğe girer. Bundan dolayı 10-12 yaşlarında kızların boyunun daha uzun olduğu görülmektedir. Hızlı boy artımı ile beraber beden ağırlığında da hızlı bir artış söz konusudur. Hızlı kilo artışından dolayı yeme-içme problemleri oluşmaktadır (Saka, 2011: 110).

Ergenleri toplumsal ve sosyal açıdan olumlu-olumsuz etkileyen faktörlerin başında bahsi geçen bedensel hızlı değişimler bulunmaktadır. Fiziksel olarak dışlanmalarıyla toplumda istediği statüye ulaşamayan ergenlerin içine kapanık oldukları gözlemlenirken dış görünüş ile saygınlık kazanan ergenlerinse dışadönük etkinliklerde daha aktif rol aldıkları gözlemlenmektedir (Avcı, 2010: 41).

Ergenlik döneminde olan bir birey, ortaya çıkan fiziksel değişmelere adapte olmakta zorluk yaşayabildiği gibi, kendisinde oluşan beden imgesini benimsemekte de zorluk çekebilmektedir. Gelişen vücuduyla kendisini benimsemesini sağlayabilmesinin, aile-arkadaş ilişkisiyle, çevresindekilerin beden imgesine bakış açısıyla, yetiştirilme tarzı ile kültürel ve sosyal etmenlerle yakından bağ bulunmaktadır (Koç, 2004: 234).

2.1.2.2. Ergenlikte bilişsel gelişim

Ergenlik döneminde meydana gelen önemli gelişmelerden biri de ergenin düşünme şeklindeki değişimdir. Bu değişim, sorunlara bakış açısını, değerlerini, kişilerarası ilişkilerini, problem çözerken izlediği adımları, dünyaya bakışını etkilemektedir. Ergen soyut düşünebilme becerisini edinmektedir (Arı, 2017: 113).

Bilişsel gelişim bakımından soyut işlemler dönemine denk gelen Ergenlik Dönemi, on bir yaşının bitiminde başlamaktadır. Ayrıca bu dönem, Biçimsel (formel) İşlemler Dönemi olarak da bilinmektedir. Çocuk düşüncesi daha çok şimdiki zaman ile sınırlıdır. Ergen ise şimdinin yanında gelecek zaman hakkında da düşünebilmektedir. Ergenlik dönemindeki birey gelecek ile ilgili soyut olarak düşünebilmektedir, varsayımlarda bulunarak çeşitli olasılıkların üzerinde muhakeme edebilmektedir. Bir konuya farklı açılardan bakıp değerlendirebilirler, yorumlayabilirler, o konu hakkında daha derin düşünceye sahip olabilirler. Her ergen soyut düşünme özelliğini farklı yaşlarda edinmektedir. Soyut düşüncenin gerektirdiği zihinsel özelliklere erişemeyen yetişkinler de vardır. Ergenin ailesinin sosyo-ekonomik durumu, yaşadığı kültürel çevre ve zekâ seviyesi ergenin soyut düşünme özelliğini kazanabilmesinde etkisi bulunan faktörlerdir (Şenver, 2006: 5).

Birleştirmeci (kombinasyonel) düşünme, bu dönemin diğer düşünce özelliğidir. Bu tip düşünme, birkaç etkenin beraber ele alınarak problemin çözülmesi olarak da açıklanabilmektedir. Ergenlik dönemindeki birey, bu dönemde etkenleri birbirinden soyutlayabilmekte, bilimsel problemlere çözüm üretebilmektedir. Bu dönemde ergen

benmerkezciliğine rastlanabilmektedir. Benmerkezcilik herkesin kendisine dikkat edip, kendisini önemseydiği düşüncesidir (Bacanlı, 2006: 47).

Ergenlikle beraber bilişsel süreçlerdeki değişimler:

- Ergenin düşünceleri sınırlı olmadığı için dolaylı düşünüş yapısına sahiptir.
- Soyut kavramları düşünebilmek ile beraber bu kavramlar ile ilgili akıl yürütme güçleri artmaktadır.
- Düşünme fiilini aktif biçimde gerçekleştirirler.
- Çok katmanlı ve çeşit çeşit zihni yeteneklerini kullanabilmektedir.
- Çocukluk dönemine kıyasen olay ve olgular arasındaki farkları ve aralarındaki ilişkiyi kavramaktadır (Steinberg, 2017: 82).

Ergenlerin, algılama ve anlama gücündeki dikkat melekесinin gelişmesi ve beraberinde etrafa, konulara, çevreye, kavramlara ve olgulara daha dikkatli yaklaşım sergilemesi ergenlik dönemindeki bilişsel alandaki değişimlerden biridir. Bu değişimden dolayı bu dönemde, uzun süre bıkmadan okuma yapabilme, okuduğunu tam anlamıyla anlayabilme, soyut düşünme, matematiksel işlemler yapabilme, karmaşık, zor, problemleri çözebilmede daha başarılı olunmaktadır. Ergenlik dönemindeki bireyin bilişsel gelişimine bağlı olarak olaylara ve insanlara bakış açısı değişir. Karmaşık düşünebilme kabiliyetine sahip olan ergen, karşılaştırma yaparak doğru kararlar alabilmektedir. Karşısındakinin nasıl düşünüp hissettiğini anlayabilir ve algılayabilir. Bundan dolayı duygudaşlık kurarak düşünebilir, tahminlerde bulunabilir (Steinberg, 2017: 83).

Özetle bu gelişim aşaması, hayata ait pek çok mühim zihinsel kazanımların edinildiği, birey oluşun tam anlamıyla hissedildiği ve bireyin kendisinin bir dünya görüşünün biçimlenmeye, oluşmaya başladığı dönemdir.

2.1.2.3. Ergenlikte kişilik gelişimi

Psikolojide, kişilik kavramı geniş bir çalışma konusu olmasına rağmen farklı şekillerde açıklanmakta ve ortak bir tanımda uzlaşmanın olmadığı bilinmektedir (Kurt ve Yıldız, 2020: 3). Türk Dil Kurumu'na göre kişilik: “Bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet”, “insanlara yakışacak bir durum veya davranış”, “bireyin toplumsal hayatı içinde edindiği

alışkanlıkların ve davranışların bütünü” şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 2020).

Kişilik kavramını en genel şekilde ifade etmek gerekirse; insanların kendilerini ve diğerlerini tanımlamak için kullandıkları özelliklerdir. Kişilik kelimesi İngilizcedeki “Person” kelimesinden türetilmiştir. “Person” kelimesi ise Antik Roma dönemindeki tiyatro oyuncularının yüzlerine taktıkları maskeleri tanımlayan “Persona” kelimesinden İngilizce’ye geçtiği bilinmektedir. Tiyatro oyuncuları yüzlerine taktıkları maskeler ile rollerine büründükleri kişileri anlatmaya çalışmışlardır (Kurt ve Yıldız, 2020: 3). İnsan, birçok öğeden oluşan, uyumlu ve parçalanamaz olan bir bütündür. Her insanı başka bir insandan farklı kılan bazı özellikler vardır. Bu özellikler her insanın kendisine hastır (Peker, 2014: 47). Özetlenecek olursa kişilik, ortak öğeler vurgulanarak düzenli gelişen ve kişinin eylemleri ile ifade edilen kendine özgü olan duyguları, güdüleri ve zihinsel süreçleri içeren sistemler bütünü olarak açıklanmaktadır (Mayer, 2007: 1).

Kişilik, ergenlik döneminde çift yönlü etkileşim halindedir. Bir yönden başkaları ile ilişkiler artarken diğer yandan ise içsel hayat derinleşmektedir. Bu etkileşime bağlı olarak da benlik bilinci devam eder. Bu yönden kişilik psiko-sosyal gelişimin kesin belirtilerini içerir. Ergen bir yandan başka insanların kanaat ve görüşleri ile fazla derecede ilgilenir iken diğer yandan da kendi varlığını derinden hisseder; iç aleminde yaşanılanların bilincinde olmaya çalışır (Bahadır, 1994: 18). Bundan dolayı ergenlik çağı için hem bilinçli olunma hem de içsel bir hesaplaşma çağı demek isabet olur.

22-23 yaş, ergenlikten yetişkinliğe geçiş çağı olarak kabul edilir. Bu dönem, kişiliğin belirginleştiği dönemdir. Kişiliğin oluşumunda etkili olan etkenler ergendeki karakterin belirlenmesi ve belirginleşmesinde de etkilidir. Bu etkenler; ailesi yapısı, çevresel faktörler, örf-adet, kültür, inanılan din ve toplumsal anlayış olarak kabul edilmektedir. Ergende sağlıklı bir kişiliğin oluşabilmesi için içsel çatışmaların engellenebilmesi ve ergenin hayatını önemli kılacak değerlerin bulunabilmesi büyük önem taşımaktadır (Ekşi, 2011: 130).

Ergenin kişiliğini biçimlendiren belirli istekler vardır. Bu istekler sırasıyla; bireyde var olan büyüme, gelişme ve kuvvetli olma arzusu, ilerleme, olgunlaşma ve değişme arzusu, bireysel olarak bağımsızlığa sahip olma arzusu, güven kazanma ve başarılı olma arzusu, beğenilme ve takdir edilme arzusu, olumlu yönde sosyal ilişkiler kurma arzusu, mutlu olmak için duyulan arzudur (Kulaksızoğlu, 2017: 112). Bu arzuları

gerçekleştiremeyen bireylerin, bireysel ve toplumsal mutluluk oranlarının düşük, kendilerini ifade etme yeteneklerinin yeterli olmadığı gözlenmektedir.

Ergenlik dönemindeki bireyde ortaya çıkan psikolojik ve fiziki değişimler, sosyalleşme ve bağımsız olma isteği ergenin ergenlik döneminde kimlik arayışının sebepleri olarak gösterilir. Psiko-sosyal gelişimin parçalarından biri olan kişilik, bu süreçte aşama aşama gelişir ve kişiliği oluşturan parçalar bütünü oluşturarak birbirini etkiler (Gürsu, 2011: 21).

Hayat felsefesinin gerektiğince oluşmaması, sosyal statü, mesleki rolde kararsızlık ve geleceğe dair endişe duyma, bağımsızlık duygusunun ve cinsel kimliğin yeterince edinilememesi, güven duygusu yoksunluğu; ergenlikteki kimlik karmaşasının sebepleri arasında bulunmaktadır (Gürsu, 2011: 23).

Ergenin hayatının anlamlı olabilmesini sağlayan en önemli basamaklarından biri de kişilik gelişimidir. Sağlıklı bir kişilik ve karakter, sağlıklı bireylerin oluşması demektir. Hayatın gagesini algılayamayan, kendini gerçekleştiremeyen ve yaşamını değerli hale getiremeyen bireylerin, kendini anlatmakta güçlük çeken, içine kapanık, toplumsal sorumlulukları yerine getirmede yetersiz olan bireyler oldukları söylenebilmektedir.

2.1.2.4. Ergenlikte ahlaki gelişim

İnsanların uymak ile yükümlü oldukları doğru olan davranışlar ve kurallar bütününe ahlak denmektedir. Davranışın hangisinin iyi olup olmadığı izafidir. Bu davranışlar toplumdan topluma, kişiden kişiye değişiklik gösterebilir. Ahlâk gelişimiye, kişinin toplumda aktif bir biçimde kullanacağı bir değerler sistemini yaratma süreci olarak tanımlanmaktadır (Kulaksızoğlu, 2017: 98).

Ahlak gelişimi konusu üzerine araştırma yapanların felsefeci veya ilahiyatçı olduğu bilinmektedir. Psikolojide ise bu konu ile ilgili ilk çalışmaların Freud'a ait olduğu bilinmektedir. İnsanın doğuştan kötü olduğunu söyleyen Freud'un görüşüne karşılık olarak insanın doğuştan iyi olduğu görüşünün, Piaget ve takipçileri tarafından benimsendiği bilinmektedir (Kulaksızoğlu, 2017: 99).

Ergenlik döneminde bireyin birçok sorumluluğu vardır. Bu sorumluluklar içerisinde bireyin kendisini ifade edebilme, toplumsal problemlerini yerine getirme, sosyal ilişkilerde başarılı olma, fiziksel görünüşünü benimseyerek sosyal hayatta var olma,

kendi kararlarını kendi verebilme, bir mesleğe yönelim, akademik olarak bir mertebeye gelebilme, duygusal yönden özgür olabilme bulunmaktadır (Aydın, 2018: 41). Ergenin bu sorumlulukları, ona toplumsal değerleri kazandıran ve onu ahlaklı kılan üst gelişim görevleridir.

“Çocukluktan ergenliğe geçiş süreci boyunca ergenler, genel dini-ahlaki kuralları ve değerleri benimsemeye yönelirler. Vicdani gelişimdeki inkişaf iç kontrole; kendine sahip çıkmaya; daha özgür ama daha dikkatli ve sorumluluk bilincinde olmaya yön gösterir. Çünkü bu süreçte, utangaç olma ve ezici gücüyle suçlama duyguları devreye girmektedir. Bu tür duygulara maruz kalmak istemediğinden ergen, ahlaki değerlere daha da yakınlaşır. Böylelikle ahlak kurallarını uygulamanın sağladığı avantajlar ve huzur onu, kişiliğini ahlaki, dini değerlere yoğunmaya iter ve doğruya olan bağlılığını daha da sağlamlaştırır” (Bahadır, 1994: 26).

Dönemin tüm karışık yapısına karşın ahlaki olgunluğun da belirdiği bu dönemde ergen, hayatı boyunca hiç olamayacağı kadar iyilik ve doğruluğa, güzelliğe, yücelik ve ergenliğe, adalet ve dürüstlüğe son mertebe düşkün olur. Beliren zarafet ve incelik, ergenin dine yönelmesinde mühim katkılarda bulunur (Bahadır, 1994: 26). Ergen ahlaki yönden olgunlaşarak dine karşı olumlu davranış sergiler ve hayatının anlamlı olması adına bir adım daha atmış bulunur.

2.1.2.5. Ergenlikte toplumsal gelişim

İnsan, yaşadığı zamanın, toplumun, dönemin ve kültürün çocuğu olarak doğar. Sosyal bir varlık olduğu için insan, sosyal ilişkiler kurarak gelişir ve hayatı öğrenir. İdealleriyle geçmiş değerlerini harmanlar ve bugününü inşa eder.

İnsan, mekân ve zaman ile sınırlı bir varoluşa sahip olduğundan insanın diğer insanlarla ve nesnelere ile ilişkisi mekân ve zaman sınırlılıkları içerisinde yaşanmaktadır (Akdoğan, 2004: 39). Bu anlamda kişinin içerisinde yetiştirildiği sosyal çevrenin ve zaman diliminin, psiko-sosyal gelişiminde ve uyumunda etkili olduğu anlaşılmaktadır (Gürsu,2011: 28).

Yaşadığı bu dönemde ergen, kişiliğine bir kimlik oluşturmaya çalışır. Bulunduğu süreçte görüntüsüne çok önem veren ergenin, görünümüne gösterdiği bu ilgi, benliğinin oluşmasında etkili olmaktadır. Ergen kimliğini ararken kahramanlara, zıt cinsten bireylere ve öğretilere takılı kalır. Bu yaştaki gençlerin dayanışma gruplarının

oluşumuna fazlaca şaşırma ve kararsızlık sebep olur. Ergen, yetişkinin geliştirmesi gereken değer yargıları ile çocukluk döneminde öğrendiği kurallar arasında bocalar (Aktuğ, 2006: 14).

Ergenlik, kişiliğin neredeyse her düzeyinde ve sosyal büyüme ve gelişmenin her yönünde gerçekleşen bir geçiş dönemidir. Ergen bireyler, ebeveynlerinden uzaklaşıp kendi özgürlüklerini kurmaya isteklidirler ancak yetişkinliğin sorumluluklarını almaktan da korkmaktadırlar. Ergenlerin alacakları çok önemli kararlar ve yapacakları pek çok önemli görevler bulunmaktadır.

Çocukluk ile yetişkinlik dönemi arasında kalan kişisel kimlik yaratmaya çalışan bireyin savaşı verdiği bir dönem olan; ergenlik döneminde ergen, hem yaşlıları hem anne babası hem de çevresindekiler tarafından sürekli sorumluluk ve görevlere maruz bırakılmaktadır. Bu sebeple bu dönemi yaşayan birey, şahit olduğu toplumsal tartışmalar sonucunda kendine bir yer edinmeye çabalar. Şerif açıklamasında “Bu istikrarsızlık ve çatışma durumunda, ergen her ne pahasına olursa olsun bir yere ait olmaya çalışır” cümlesine yer vermektedir (Şerif, 1996: 641).

Ergenlik dönemindeki birey, toplumsal statüde kendine yer edinmeye çalışır. Ergenin, kendiyile ya da etrafındaki değerler ile bir yerlere gelmesi, benliğinin bilincinde olup değer görmek istemesi doğal bir süreçtir. Bu süreçte topluma ve anne babaya düşen sorumluluk ergeni doğru yönlendirme ve telkin olmalıdır. Ergenin karakterinin ve kimliğinin oluşmasında örnek aldığı ya da alabileceği bireylerin varlığı çok önemlidir. Ergenin değer yargılarının oluşumunda ve biçimlenmesinde aile, yaşlılarının etkisi, yakın çevre, medya, kitle iletişim araçları gibi faktörlerin etkisi vardır. Ayrıca dini sosyalleşmenin üç temel kaynağını da akran grubu, aile ve okul oluşturmaktadır (Cirhinlioğlu, 2014: 27).

Gencin, çocukluktan yetişkinliğe başarılı bir geçiş yapabilmesi için ebeveynlerin, ergenin duygusal olarak aileye bağlı kalma ihtiyacı ile ergenin bireyselleşme ihtiyacı arasındaki dengenin kurulmasına yardımcı olması gerekmektedir. Anne ve babayla olan bağın güçsüz olması ergende duygu bozukluğuna sebep olmaktadır. Gençler ebeveynlerinin sürekli kendilerine öğütte bulunup eleştirmelerinden, anne babalar ise çocuklarının kendilerini dinlememelerinden şikâyet etmektedirler. Ebeveynler çocuklarının düşüncelerine saygı duyduklarında, aralarındaki çatışmalarda azalma gözlemlenmektedir. Böylelikle evde daha ılımlı ortam oluşmaktadır. Ebeveyn, gencin

duygularını, düşüncelerini dinlemediklerinde genç, içleme ve gerilim duyguları yaşamaktadır. Bu aile içi iletişim geliştirilip çözüme ulaştırılabilmektedir. Ebeveynlerinin kendileri ile ilgilenmelerini, gerek duyulunca kendilerini motive edip destek olmalarını her ergen istemektedir (Yazgan ve diğ., 2018: 266).

Ergenler ile konuşmak, bu yaş grubuna en iyi geldiği düşünülen ve en çok kullanılan bir disiplin yöntemidir. Birbirine karşı saygılı olabilen, birbirlerinin ihtiyaçlarına öncelik tanıyabilen, birbirleri ile bilgi ve fikir alışverişi yapabilen ebeveyn ve gençler, sorun çözmeye başarılı olmaktadır. Tehdit etme, fiziksel ceza ve yoksun bırakma gibi davranışlar gençlerin saldırgan ve asabi olmalarına, suç işlemeye eğilim göstermelerine ve düşmanca duygu yaşamalarına sebep olmaktadır. Ayrıca bu tür duygular ergenin bilişsel, toplumsal ve duygusal yönden gelişmesine de engel olmaktadır. Ergenin tek başına karar vermediği, bireysel olarak sorumluluk aldığı ve özerk davrandığı fakat ebeveynin kendisini olumlu yönde etkileyip yol gösterdiği ev ortamına demokratik ev ortamı denmektedir. Demokratik ev ortamında sevgi, saygı, takdir ve kabul öne çıkmaktadır. Disiplinin istikrarlı olarak uygulandığı ailelerde gençlerin huzurlu, daha az problemlili ve suça yönelik olmayan davranışlar sergilediği görülmektedir (Yazgan ve diğ., 2018: 267).

Ergenlerin toplumsal onaylanmada önemsedikleri maddelerden biri de başka insanların desteklediği kişisel özellikleri geliştirip bunları sergilemek ve toplumsal kabul sağlayan yetileri öğrenmektir (Bacanlı, 2006: 55).

2.1.2.6. Ergenlikte dini gelişim

İnsan hayatında din, önemli bir konuma sahiptir. İnanılan dinin etkilerine ve yönlendirmelerine insanın tüm gelişim basamaklarında rastlamak mümkündür. Ergenlik dönemi dini gelişim araştırmalarında, bilinçli ve istemli yönelimlerin olduğu dönem olarak kabul edilmektedir (Selçuk, 2005: 335). Ergenlik dönemindeki kişi, soyut düşünebilme yeteneğine eriştiği için neden yaratıldığını, hayatın anlamını ve yaratılış amacını araştırmaya başlar. Bu soruları sorgulayarak, kendisi için mantıklı çıkarımlar elde etmeye ve aldığı cevaplarla kendini tatmin etmeye çalışır.

Ergenlik dönemine yeni girmiş çocuklar, her alanda düşünüp sorgulamaya yöneldiği gibi dinsel alanda da önceki bilgilerine yeni bilgiler eklemeye, onların doğruluğunu sorgulamaya girişmek üzeredir. Böylelikle onlar, dinsel alanda yeni bir evreye

başlamaya ve yeni hali ile kendilerini göstermeye hazır olurlar (Günay, 2011: 88).

Ergenliğe geçiş sürecinde çocukluk dinine kıyasla dini inancın yaşanmasında ve açıklanmasında eskisine göre daha akılcı ve daha bilinçli bir davranış tarzı gözlemlenir. Bu meydana gelen yeni oluşum buluş çağına hazırlanışın bir göstergesidir (Yavuz, 2012: 62).

Ergenlik döneminde çoğunlukla dogmatik fikirlerin, inançların azalış gösterdiği ve daha önceki dini inançların tekrardan sorgulandığı söylene de bu dönemi yaşayan ergenlerin mistik ve dini konulara çok ilgi duydukları da söylenmektedir (Bayraktar, 2007: 10). Ergen, iradeli ve bilinçli hareketleri ile dini konularda daha duyarlı davranış göstermektedir. Bundan ötürü bu dönemde ergenin dine karşı merakı daha fazladır.

Dönemini yaşayan ergen, hayatın amacını sorgulamak, iradeli ve bilinçli davranışlar sergilemek ister. Ergen için hayat, yeni keşfedilecek olan bir hazine gibidir. Sanki bir ömür gibi uzun olan bu dönemde ergenin, hayatını kolaylaştıracak değer yargılarına sığınması ve bağlanması, onun dünyaya bakışını biçimlendiren mühim bir etkidir. Genellikle ergenlik dönemi sorunlarının dini konularda olduğu söylenir. Ergenin dini ve diğer olaylar ile ilgili bireysel karar alma kabiliyetinin geliştiği ve olgunlaştığı bu dönemde sosyal, bilişsel ve kişisel unsurların da etkisi hiçe sayılamaz (Gürsu, 2011: 45).

Ergenlik dönemi, dini inancın yetişmeye, biçimlenmeye ve dini tutumların benimsenmeye başladığı dönemdir. Bu konu ile ilgili her ne kadar farklı teoriler olsa da Türkiye’de yapılan çalışmalar sonucunda dini gelişim üç aşama olarak ele alınmaktadır. Bu aşamalar şunlardır: Dini şuurun uyanması (12-14 yaş), Dini Bunalım ve Şüpheler (14-18 yaş), Dini Tutumların Belirginleşmesi (18-21 yaş) (Hökelekli, 2017: 267).

2.2. İstismar ve İhmal

Ergenlikte bakım, güvenlik ve sevgi gibi ihtiyaçların ihmali ile fiziksel, psikolojik ve cinsel istismar, ergenlerin fiziksel ve psikolojik gelişimine çok boyutlu olarak etki etmektedir. Araştırmanın bu bölümünde ihmal ve istismar kavramları işlenecektir. Bu doğrultuda Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2006) çocuca yönelik kötü muameleyi

dört şekilde sınıflandırmaktadır.

1. Fiziksel İstismar
2. Duygusal ve Psikolojik İstismar
3. Cinsel İstismar
4. İhmal

2.2.1. İstismar

İstismar kelimesi “Kişinin iyi niyetini kötüye kullanma”, “Sömürme” anlamında, ihmal ise “Gereken ilgiyi göstermeme, boşlama, savsaklama, savsama, önem vermeme” şeklinde Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer almaktadır (TDK, 2020). Ergenlerde istismar ve ihmal; ebeveyn, akraba ya da bir yetişkin tarafından, bireyin gelişimini olumsuz yönde etkileyen, toplumsal ahlak kurallarınca yanlış olduğu kabul edilmiş eylem ya da eylemsizlikler olarak açıklanmaktadır. İstismar üç başlık altında ele alınabilir. Bunlar; Fiziksel, Duygusal ve Cinsel İstismardır.

2.2.1.1. Fiziksel istismar

Fiziksel istismar, WHO (2006) tarafından; fiziksel şiddetin bilinçli olarak çocuğa uygulanması ve çocuğun onurunu, gelişimini ve sağlığını zedelemesi biçiminde tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu anlamına gelen UNICEF (2004) ise fiziksel istismarı, kaza sonucunda olmamış olup çocuğa acı veren ve çocuğun gelişimini zedeleyebilecek şiddet hareketlerinin gerçekleştirilmesi biçiminde tanımlamaktadır. Başka bir tanıma göre de, çocuğun vücudunda bir yerde kazayla olmayan ve zarar meydana getiren, kasıtlı olarak güç uygulamaktır (Wekerle ve diğ., 2006: 41).

Fiziksel istismar, vurma, tokat atma, itme, çimdikleme, su altında tutma, tekmeleme, zehirlenme, sarsma, zarar verici kuvvet uygulama, yakma biçimindeki davranışları içermektedir.

Fiziksel istismar konusunda ilk araştırmacılarından biri olan Kempe, bu durumu “Örselenmiş Çocuk Sendromu” olarak tanımlamıştır. Bu tanım, küçük çocukların ebeveyni ya da kendisine bakmakla yükümlü olan kişi tarafından apaçık şekilde fiziksel yaralanmaya mazur kalması olarak tanımlanmaktadır. Çocuklar, aile bireyleri, öğretmenleri, arkadaşları; tanıyıp tanımadığı bir başka kişiler tarafından fiziksel

istismara maruz kalabilmektedir. Fiziksel istismarın en çok rastlanılan çocuğun dövülmesidir (Polat, 2019: 59).

Türkiye’de yapılan araştırmalara göre fiziksel istismarın en fazla rastlandığı yaş 4-6 yaş aralığıdır. Bu araştırmalar sonucunda erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla fiziksel istismara maruz kaldığı açığa çıkmaktadır. Fiziksel istismar, çocuk istismarının en çok fark edilebilen ve belirti gösteren türüdür (İHD, 2008: 6).

6-12 yaş arası olan ilkokul öğrencilerinin %80’inden fazlası, cezalandırma şekli olarak dayak olgusu ile karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir. Eğitimciler, saç çekme ve fiziksel güç kullanma gibi davranışları şiddet/dayak olarak nitelendirmemektedir. Öte yandan eğitimcilerin, vücuda zarar veren davranışları bu yönden ele aldıkları belirlenmiştir (Polat, 2019: 61).

Çocuğun istismara maruz kalıp kalmadığı yönünde değerlendirilme yapıldığında, fiziksel istismarın yaşanmışlığını düşündürecek davranışlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: fiziksel belirtilerle anlatılanın çelişmesi, sık oluşan yaralanmalar, ebeveynin maruz kalınan zarar durumuna karşılık; ilgisiz ya da aşırı kaygılı davranması, anne babada geçmiş istismar öyküsü, çocuğun tedaviye getirilmesinde kasten gecikmedir. Fiziksel istismara maruz kalma bakımından değerlendirildiğinde, annelerin daha çok küçük çocuklara, babaların ise daha çok ergenlere fiziksel istismar uyguladığı ortaya çıkmaktadır (Taner ve Gökler, 2004: 84).

Bedensel olarak zarar gören, fiziksel istismar mağduriyeti olan çocuklarda, araştırmalara göre büyüme geriliğine de sıkça rastlandığı söylenmektedir (Lynch, 1991: 67). Bu kişiler asosyal, pasif, çekingen olmakla beraber aktif, agresif, zarar verici ve hırçın da olabilmektedirler. Fiziksel istismara uğramış çocuklar, yakın ilişkiler kurmakta güçlük çekmekte ve sosyalleşme bakımından birçok eksiklik yaşamaktadırlar. Buna ek olarak duygusuz olabilmek gibi davranış da gösterebilmektedirler (Kaplan ve diğ., 1996: 2).

2.2.1.2 Duygusal istismar

Toplumsal alanda en sık karşılaşılan istismar çeşitlerinden olan duygusal istismar çocuğun ailesinin veya etrafındaki yetişkin kimselerin kabiliyetlerinin çok daha üstünde beklentilerle yaklaşarak kişiye agresifçe davranmaları olarak tarif edilmektedir. Duygusal istismar ilk kez 1974’te ABD’de Çocuk İstismarının

Önlenmesi ve Sağaltımı isimli kanunda ruhsal bir tahribat olarak tarif edilmiştir. Sonrasında çocuğun doğal faaliyet alanı içerisinde ilerlemesinin zarar görmesi, öz benliğinin ve kişilerle olan iletişim yetilerinin kısıtlanması ya da bir olumsuz yaptırıma maruz kalması, ruhsal benliğinin ve şahsiyetinin zarar görmesi biçimindeki anlamlarla izah edilmiştir (Kocaer, 2006: 22).

Dünya Sağlık Örgütü bu istismar çeşidini, duygusal ve ruhsal istismar şeklinde ikiye ayırmıştır ve duygusal istismarı detay şekilde ele almıştır. Duygusal İstismar; çocuğun kişisel gelişimine yardımcı olacak ortamın oluşturulamaması ve çocuğa denk, kendi çevresine uygun, kararlı ve bütüncül ruhsal sosyal yetenekleri edinmemesi şeklinde tarif edilmektedir. Bu kategori; çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığına veya fiziksel, zihinsel, psikolojik ve ruhsal gelişmelerine zarar verecek ya da zarar verme olasılığı yüksek olacak hareketlere maruz kalması biçiminde duygusal istismar adı altında söylenebilmektedir (WHO, 2006).

UNICEF ise ihmali ve duygusal istismarı, çocuğun kabiliyetlerinin, talep ve heveslerinin durmadan aşağılanarak, toplumsal iletişim ve etkileşim bağından yoksun bırakılması, daima kendisinden büyük bir birey tarafından yalnız bırakılmakla tehdit edilmesi, yaşadığı toplumsal çevreyle uyuşmayan yetiştirilme tarzıyla büyütülmesi, kabiliyet sınırının üzerinde beklentilerde bulunulması biçiminde açıklanmıştır. Duygusal istismar açıkça çocuğa zararlı olabilecek her türlü davranış şeklini kapsamaktadır. Bunların en barizi; küçük düşürme, isim takma, alay etme, reddetme, yüksek sesle bağırma, vazgeçirmeye çalışma, baskı yapma, önem vermeme, küfür etme, fazla kollayıcı davranma ve baskınlık sağlama biçiminde söylenebilmektedir. Bu muameleler fiziksel istismar ile mukayese edildiğinde, ileriki dönemlerde fiziksel istismara oranla daha çok ruhsal hasara sebep olmaktadır (Wekerle ve diğ., 2006: 44).

Duygusal istismar, fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi yasal düzenlemelerde yer almamaktadır. Bu istismara yönelik bazı kararlar verilmiş olsa da yasal açıdan suç olarak kabul edilmemektedir. Duygusal istismara uğrayan bireylerin maruz kaldıkları zararlar fiziksel olmamakla birlikte alan uzmanları tarafından kolayca saptanabilmektedir. Ancak geniş bir kapsamı olan bu kavramı sınırlandırmak ve sebep sonuç ilişkisi açısından sınıflandırmak gerekmektedir (Kolburan, 2020: 23).

Duygusal istismar çocuk üzerinde hayatını riske atacak bir davranış biçiminde düşünülmemekte ancak çocuk üzerinde düşünülenden çok daha fazla tesirlidir. Bir

başka ifadeyle duygusal istismar çeşidinin oluşturulması başka istismar çeşitleriyle mukayese edildiğinde daha güç, sonuçları uzun dönemli ve açtığı yaralar süreklidir (Taş, 2017: 13). Duygusal istismarın belirtileri genellikle diğer istismar türlerinin neden olacağı yıkım boyutlarında da belirleyici olmaktadır (Kolburan, 2020: 23). Bu vaziyette duygusal istismar, psikolojik gelişime zarar verme, toplumsal ilişkilerinde sorunlar hissetme, sağlıklı kişisel ilerlemesinde negatif etkilenme ve başarı kabiliyetinde düşüş yaşama gibi olumsuz şekillerde neticelenebilmektedir.

Cinsel ve fiziksel alanlarda alınan hasarların negatif etkileri son bulsa bile ruhsal açıdan istismarın devamlılığı olabilmektedir. İstismara maruz kalan çocuklarda ailelerinden kopma, agresif ve stresli tutumlarda bulunma biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Duygusal istismar bununla birlikte çocukların zihinsel ve fiziksel ilerlemelerini de negatif yönde etkileyerek standart zihinsel kapasiteye sahip çocukta eksiklik ve öğrenme güçlüğü tarzında sorunlar göstermektedir. Bu nedenle duygusal ve ruhsal istismar çocuğun kişiliğinin ilerlemesinde ve başarısında hasar verecek şekilde tesir etmektedir (Bakır ve Kapucu, 2017: 16).

Eğitim öğretim alanlarındaysa, öğretmenlerin tehdit içerikli sözler etmeleri, öğrencilerle alay ederek onları küçük düşürmeleri, birtakım öğrencileri daima gerideki yerlere oturarak yaftalamaları, derslik içerisinde tek ayaküstünde cezalandırmaları, kimi öğrencileriye fark etmiyormuş gibi yapmaları, küçümseyici, hakaret içerikli laflar etmeleri, duygusal istismara misal verilebilir (Yolcu, 2009: 64).

Duygusal istismarın öne sürülmesi ve incelemelerin süratle artması 1990 senesinden sonra belirmeye başlamıştır. Duygusal istismar ile ilgili araştırmalar yapan psikologlar, duygusal istismar davranışlarında kültürel ve toplumsal bünyenin görev aldığını ve istismara bağlı hareketlerin toplumsal olarak ebeveynlerin çocuk büyütme tarzlarının bir yönü olarak anlaşılmasından ötürü meydana gelen problemlerle karşılaştıklarını belirtmektedirler (Gökler, 2006: 49).

Ülkemizde, kültürel yapıyla aynı yönlü, ebeveynlerin ya da yetişkin kimselerin çocuğa yüksek sesle konuşma, kızma veya cezalandırma biçimindeki hareketleri, çocuk yetiştirirken gerekli olarak düşünülen hareketlerdir. Bu nedenle çocuklar, herhangi bir nedenle boyutu önemli olmaksızın duygusal istismar ile karşılaşabilmektedirler (Tugay, 2008: 35).

2.2.1.3. Cinsel istismar

Çocukluk döneminde cinsel istismar, kültürel yapıya göre yaşamın her döneminde olan bir olgudur. Cinsel istismarın ilk tanımı 1978 yılında Ruth ve Henry Kempe tarafından yapılmıştır. Gelişim düzeyini tamamlamamış olan çocuk ve ergenlik döneminde ise onay verme yetisini kazanmamış, aile içerisindeki sınırlamaları ile kendi düşünceleri arasında kalması olarak tanımlanmıştır. Cinsel vakalar bütüncül olarak kabul edilmemesi şeklinde tanımlanmaktadır. Babil dilinde Hammurabi Kitabesi'nde ensest durumundan bahsedilmektedir. Moses Kanunları'nda enseste, dini inançlara aykırı olarak görülmektedir. Çocukların cinsel istismarı yüzyıllardır vardır ve çocuklar için sağlık sorunu olarak görülmesi de yeni kabul edilmektedir (Pala, 2011: 18).

Dünya Sağlık Örgütü cinsel istismarı, yaşı itibari ile gelişimsel olarak yeterli olgunluğa gelmediği, kendi öz iradesinin olmadığı, yasalara aykırı durumlar olarak belirtmiştir. Ayrıca bu durumda bulunduğu sosyal ortamın tabu olarak gördüğü cinsel bir eyleme maruz bırakılmasını içermektedir (WHO, 2006).

Kutchinsky (1991) tarafından ise cinsel istismar yetişkin birey tarafından cinsel hazza doğrultusunda fiziksel eylemi uygulaması olarak tanımlanmaktadır. İstismar türlerinden en zor fark edilen türüdür. Çocukların yaşadıkları istismar olayını ailelerine anlatmaması, tehdit edilmesi ve korkutulması bu durumun nedenleri arasında bulunmaktadır. Çocuklarının kendilerini anlatması ile olaydan haberdar olan ebeveynler, çocuklarını koruma altına almak amacı ile korku duygusunu yoğun hissettikleri için susarak sessiz kalma yoluna gidebilmektedir. Bu nedenlerle çocuklarda cinsel istismarın ortaya çıkması zorlaşabilmektedir (Polat, 2019: 63).

1991 ve 1996 yıllarında ABD'de incelenen 60.991 cinsel suç olayında mağdur olan bireylerin %67'sinin çocuk, cinsel istismarla karşı karşıya kalanların ise %82'sinin kız çocuğu olduğu tespit edilmiştir. Çocuk cinsel istismarına dair bilgilerin yetersiz olduğu bilinmektedir. Ülkemizde ise, özellikle kız çocuklarının aile içinde ensest ile karşı karşıya kalmaları ve bunun uzun süre fark edilmediği çeşitli çalışmalarda görülmektedir (Polat, 2019: 64).

Cinsel istismar şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Temas İçermeyen Cinsel İstismar: Cinsel resim ve organ ile karşı karşıya

bırakmak. Cinsel içerikli cümleler kullanma, çocuğu açık ya da gizli olarak gözetlemek.

- Cinsel Dokunma: Bireyin kendi isteği dışında zorla bedeni üzerinde uygulanan eylem.
- Oral ve Genital İlişki
- İnterfemoral İlişki: Penetrasyonun olmadığı ancak sürtünme ile temas kurulmanın olduğu istismar türüdür.
- Cinsel Penetrasyon: Bireyin rızası olmadan yaşanan cinsel ilişki durumudur.
- Cinsel Sömürü: Fuhuş, pornografi, seks turizmi, cinsel sömürü ve çocuk gelin şeklinde sıralanabilmektedir (Polat, 2019: 64).

Cinsel istismar nedeni ile oluşabilecek fiziksel belirtiler tıbbi tedavi sonrası iyileşebilse de cinsel istismar çocuğun tüm gelişim süreçlerini olumsuz yönde etkileyerek, yaşam boyu devam edecek olan olumsuzluklara neden olmaktadır (Kolburan ve Cansu, 2018; 29).

Cinsel istismara uğramış çocuklarda görülen duygular: Korku, öfke, suçluluk duyguları, düşmanlık, duygusal çöküntü yaşama, okul başarısında düşme, sosyal katılımlarında azalma ve temizlenme isteği belirtileri görülürken, uzun vadede ise; depresyon, intihar düşünceleri, olumsuz benlik, düşünce kaybı, kişilik bozukluğu, alkol bağımlılığı, tütün kullanımı ve madde bağımlılığı gibi duygular görülmektedir (Taş, 2017: 17).

2.2.2. İhmal

İstismar ile ihmal kavramı son zamanlarda ayrı kavramlar olarak görülmektedir. Çocuğun ihmal edilmesi, bakımından sorumlu olan bireylerin, sorumluluğunu yerine getirmemesi ve duygusal ya da fiziksel açıdan ihmale uğratması olarak tanımlanmaktadır. Farklı şekilde algılandığından fiziksel ve cinsel istismar gibi tanısının yapılması kolay olmamaktadır (Polat, 2017: 59). Başka bir deyişle; ekonomik, coğrafi veya fiziksel şartlara bağlı kalmadan çocuğun öğrenimini, sağlık ihtiyaçlarını, gıda ihtiyacını, kıyafet ihtiyacı ve yaşam koşullarını kasıtlı olarak sağlamayarak, yaşamını tehdit eden durumlar ihmal olarak tanımlanmaktadır (Atamer, 2005: 28).

İhmali kapsayan durumlar; temizlik, sağlık ve barınma ile ilgili ihtiyaçlardan yoksun bırakmak, olumsuz yaşam koşullarında büyümesini kapsamaktadır. Ebeveynlerin çocukları ile ilgili bilgi yetersizliği, kaza geçirme, etkileşim eksikliği, sağlık kuruluşlarından faydalanmamasıdır. Oluşan ihmalin bakımına geç kalma, önlem almama, duygusal gelişim eksikliği, koruma ve bakım tedbirlerinin yerine getirilmemesidir. Bireyi gözetim altında tutmama, evden atma ya da terk etme, gibi ihmaller sıralanabilmektedir. Ekonomik yetersizliğin olmaması, zor şartlarda hayatını devam ettirmesi, ihmalin sebebinin oluşturmamaktadır. Çünkü bu tür ihmaller kasıtlı olarak gerçekleştirilmemektedir (Gökler, 2006: 49).

Dünya Sağlık Örgütü ihmalin tanımını; çocuğun gelişimi için gerekli olan ihtiyaçlarının çocuktan sorumlu olan bireyin karşılamaması ve dikkate almaması şeklinde açıklamaktadır. Çocuğun gereksinimleri; beslenme, barınma, eğitim, sağlık, sosyal ve duygusal gelişim ve güvenli hayat koşulları şeklinde sıralanabilmektedir (WHO, 2006).

İhmal ve istismar bağlantılı olan kavramlardır. Bu iki kavram birbirinden ayırt edilememektedir. İstismara uğrayan çocuklar, ihmal edilen bireylerden daha çok agresif davranışlar sergilemektedir.

İhmale uğrayan çocuklar; depresyon, duygusal farklılıklar ve içe kapanma gibi davranışsal tepkiler gösterebilmektedir. İhmal özellikle büyüme/gelişim geriliği, psiko-sosyal uyum problemi yaşayan ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanmadığı çocuklarda akla gelmesi gereken durumlardır (Polat, 2017: 60). Kardeş sayısına bağlı olarak yapılan bir araştırmada tek çocuk olmanın dezavantaj, 2-3 kardeşli ergenin şiddete yönelmemesinde bir avantaj olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada 4-5 kardeşli ergenin şiddet ve saldırganlığa eğilimi arttırdığını, 6 ve daha fazla kardeşe sahip olan ergenlerde ise ihmal ve kayıtsızlık hissiyatının geliştiği tespit edilmiştir (Eker ve Karaboğa, 2018; 52)

İhmal, istismar ile karşılaştırıldığında istismar gibi belirgin çizgilere sahip olan bir kavram değildir. İhmalin yasal olarak tanımı istismara göre daha net olmayan, belirti ve bulguları ise açık halde görülememektedir. İhmal, fiziksel ve duygusal olarak iki şekilde ele alınmaktadır. Fiziksel ihmal kolaylıkla belirti gösterirken, duygusal ihmalde yüzeysel şekilde çocuğun bakımı sağlandığından dolayı belirtiler kolay anlaşılmamaktadır (Şimşek, 2010: 26).

Çocuk ihmali çocuğun bakım ve sorumluluklarının eksikliklerini kapsadığı için son zamanlarda çeşitli ihmâl türlerine rastlanmaktadır. İhmâlin en fazla rastlanılan türleri arasında bilenen fiziksel ihmâl, duygusal ihmâl ve cinsel ihmâl başlıkları altında incelenmektedir.

2.2.2.1. Fiziksel ihmâl

Fiziksel ihmâl, çocuğun beslenme, giyinme, barınma ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun bırakma ve yetersiz şekilde sağlama olarak nitelenmektedir (Ereymiş, 2001: 9). Fiziksel ihmâl kendi içerisinde sınıflara ayrılmaktadır. Bunlar:

- Yetersiz beslenme: Çocuğun gerekli ve yeterli besin ihtiyacının karşılanamamasından dolayı büyüme ve gelişiminin yaşatlarının gerisinde kalmasıdır. İhmâl durumunda akla gelen çocuğun gelişim geriliğidir ve açıklamasında doğal bir neden bulunmamaktadır.
- Uygun olmayan kıyafetler: Çocuğun yaşına, bedenine ve mevsime uygun kıyafetler giyememesi, ihmâli akla getiren sebeplerden biridir. Bu koşullara maruz kalan çocukların soğuk mevsimlerde mevsim koşullarına uygun olmayan, yetersiz kıyafetler ile gezdiği görülmektedir.
- Yetersiz temizlik: Çocuğun bakım ihtiyaçlarının giderilmemesi, temiz kıyafetler ile dolaşmaması görülmektedir. Düzenli banyo yapamamasından kaynaklı kötü görünmesi ve kokma durumunun oluşması şeklinde açıklanmaktadır. Ailenin içinde bulunduğu şartlar doğrultusunda temizlik ile ilgili algısı gözetilerek, çocuğun sağlıklı gelişimi için verilen temizlik koşulları konusu hakkında bilgilendirme ve önerilerde bulunulması gerekmektedir.
- Yetersiz ev koşulları: Çocuğun yaşamını sürdürdüğü ev ortamının olumsuz şartlar içinde olmasıdır. Evin duvarlarının yıkık dökük olması, camları kırık, tehlikeli merdivenlerin bulunması, çocuğun kendine ait odasının olmaması ve evin kalabalık olması duruma örnek olarak gösterilmektedir.
- Kazalara karşı önlem alınmaması: Ev ortamında ve dışında çocuk için tehlikeler ile karşılaşılması durumunda oluşabilecek tehlikeleri önceden tespit edilmeyerek önlem alınmamasıdır. İlaç, deterjan ve böcek ilaçları gibi

kimyasal maddelerin çocukların ulaşabilecekleri yerlere konulması ve açıkta kalan priz ve kablolar ihmal durumuna örnek olarak gösterilebilmektedir.

- İntrauterin İhmal: Hamilelik durumunda oluşacak ihmali tanımlamaktadır. Bireylerin hamileliğinde sigara, alkol, uyuşturucu ve ilaç gibi zarar verici maddeleri kullanması, sağlığına gerekli özeni göstermemesi, yeterli ve dengeli beslenmemesi durumudur (Şahin, 2002: 104).

2.2.2.2. Duygusal ihmal

1983 yılında yapılan Uluslararası Duygusal İstismar Toplantısı'nda ihmal kelimesinin tanımı yapılmıştır. Uygulanması gerektiği halde ihmal edilerek bireylerin ruhsal durumlarının göz ardı edilmesidir. Çevresel ve bilimsel ölçütlere göre ruhsal yönden ihmal sonucu değişen davranış şekilleri olarak ifade edilmiştir (Polat, 2017: 62).

Duygusal ihmal, duygusal istismardan daha kolay fark edilebilen bir problemdir ve net bir tanımı olmamaktadır. Yaygınlığı bilinmemekte ve göz ardı edilmektedir. Çocuğun duygusal ihmali, istismar olarak kabul edilmemektedir. Duygusal ihmal ve istismar bir arada değerlendirilebilmektedir. Duygusal travmatizasyon ve ihmal bireyler arasında belirgin ayırım olarak yer almamaktadır. Duygusal istismar genellikle 6 ve 8 yaşlarında başlayan, ergenlik kadar devam etmektedir ve hayatının ilk yılı içerisinde başlamaktadır (Dursunkaya, 2008: 24).

Çocuğun sevgisiz ve ilgisiz bırakılması durumunda duygusal ihmal oluşmaktadır. Çocuğun bakımından sorumlu olan ebeveynler çocuğun duygusal ihtiyaçlarına karşı ilgisiz durumdadır. Çocuğun duygusunu reddetme ve görmezden gelmesi ve kendi benliğini yok sayma durumlarıdır. Çocuk okula gönderilmeyebilir ve gönderildiğinde yaşadığı problemlerini ve okul sürecindeki ihtiyaçlarını ihmal etmektedirler (Hergüner, 2011: 6).

Duygusal ihmalle karşılaşan çocukların yaşadığı psikolojik ve ruhsal gelişimler şu şekilde sıralanabilir (Erermiş, 2001: 9):

- a) Algısal yetilerinde bozulmalar,
- b) Güvenli bağlanma problemi
- c) Duygusal etkileşimden uzak durma

- d) Depresyon
- e) Anksiyete bozukluğu
- f) Sosyal uyum problemi yaşaması ve ihmal durumu karşısında kalmamış çocuklara göre karşılaştırıldığında daha fazla saldırgan davranış eğilimi göstermektedir.

2.2.2.3. Cinsel ihmal

Cinsel açıdan çocukların sömürülmesine karşı önlemlerin alınmaması ve korunmalarına yönelik tepkisiz kalması ve cinsel gelişimlerine özen ve önemin gösterilmemesi cinsel ihmal olarak tanımlanmaktadır. 24 ayın bitmesi ardından cinsel kimliğine göre davranışlar gösteren çocuğun, yaşına ve kimliğine uygun şekilde davranışlar göstermemesi, uygun kıyafetlerin ve oyuncakların alınmaması cinsel ihmal olarak nitelendirilmektedir. Bu dönemde çocuğun cinsel ihmale ilişkin olumsuz durumlar ileriki dönemlerde davranış problemleri olarak ortaya çıkarmaktadır (Taş, 2017: 15).

2.2.3. İstismar ve ihmal nedenlerine dair kuramsal açıklamalar

İstismar ve ihmalin nedenlerini ortaya koyabilmek için farklı kuramsal görüşler oluşturulmuştur. Ortaya atılan bu görüşler; istismar ve ihmal olaylarının oluşma nedenlerini, önlenmesini ve tedavi edilmesini farklı yöntemlerle açıklamışlardır. Bu modellerden bazıları aşağıda incelenmiştir.

2.2.3.1. Psikiyatrik model

Bu model, çocuk istismarı ve ihmalinin sebeplerini açıklamaya çalışan ilk yaklaşım olarak bilinmektedir (Topçu, 2009: 27). Modele göre çocuk istismarının nedenini, istismar uygulayan bireyin psikopatolojisi ile ele almaktadır. Bireylerin hasta olduklarını ve uzman kontrolü altında bir sonuç almalarını savunmaktadır. Bu yaklaşım istismarın genellikle ebeveynler tarafından uygulandığını savunmaktadır. İstismarcı kelimesini kullanmak yerine istismarcı ebeveyn kelime grubu ele alınmaktadır. İstismarcı ebeveynleri ruhsal sağlık problemi olan ve anormal davranışlar sergileyen bireyler olarak tanımlamaktadır. İstismar uygulayan bireyin ruhsal bozukluğunu dikkate aldığı için mağdur olan çocuğun durumuna önem gösterilmemektedir (Kozcu, 1991: 379).

Bazı araştırmaların bulguları; bireylerin uyguladığı istismara sebep olarak, ruhsal problemleri olmasının sebep olduğunu değil ebeveyn rolündeki sorumluluğu öğrenememesi olarak saptamıştır. Sosyal becerilerinin sınırlı, sosyoekonomik şartlarının düşük olması ve fazlaca stres altında olmasından kaynaklandığı sonuç olarak göstermektedir (Topçu, 2009: 28). Bu araştırma bulgularının dışında, toplumdaki bulunan ekonomik açıdan dezavantajlı durum, suç oranlarının yüksek oluğu, yetersiz eğitim ve sağlık hizmetlerine zamanında ulaşamama gibi durumlar çocuğun gelişimine engel olmaktadır. Çocuğun istismar ve ihmale uğramasına neden olan unsur, ebeveynin istekleri dışında olduğu görölmektedir (Deveci ve Açık, 2003: 397).

İstismar uygulayan bireyleri, ruhsal problemi ve anormal durumu var olan kişiler olarak tanımlamaktadır. İstismar uygulayan küçük topluluğu oluşturan bireylerin sorunu gibi göstermek, gerçeklerden uzaklaştırmaya ve istismar eden çoğunluğuın önem verilmemesine sebep olmaktadır. Bu yaklaşım istismarcıların cezalandırılması gerektiğini savunmaktadır fakat ruh sağlığı sorunu olan bireylerin yapabileceği normal bir durum gibi gösterildiğinden eleştirilmektedir (Topçu, 2009: 28).

Ebeveynler, ocuk istismarı ve ihmalden sorumlu bireylerdir. Bu yaklaşım istismarın nedenlerini, ebeveynlerin çocuğa olan davranış biçimlerinde aramaktadır (Kozcu, 1991: 381). ocuk istismarını ve ihmaliini açıklamaya yönelik olan bu yaklaşım ebeveynler ile ilgili olan iki konu üzerinde durmaktadır. Bu durumlardan birincisi, ebeveynlerin bireysel psikopatolojisi; ikicisi ise, ebeveynlerin birbiri ile ilişkisidir. Bireysel psikopatoloji; bireylerin saldırganlık, empati, depresyon, kayđı ve zekâ gibi duygu durumlarının çocuğun istismarı ve ihmaline sebep olan ilişkilerini ele almaktadır. Ebeveyn ilişkileri; bireylerin rol ve sorumluluğunu yerine getirebilmesi için aralarındaki sayđı ve sevgi duygu durumları ile gözlenmektedir. Tutarlı davranışlarda bulunması gerektiği de yer almaktadır. Bu durumda eşlerin ayrılmalarını ve vefat durumları oluşmasında sorumluluklarını yerine getirmeyen bireylerin çocuğun istismarı ve ihmali ile ilişkilerini incelemektedir (Yenibaş ve şirin, 2007: 41).

2.2.3.2. Sosyolojik model

ocuk istismarı ve ihmaliyle ilgili sosyolojik kuramlar, temel neden olarak sosyal faktörleri ele almaktadır. Bu faktörler istismar uygulayan bireyin ve istismara maruz

kalan bireyin sosyal özellikleri ve istismar durumlarını incelemektedir (Sweet ve Resick, 1979: 42).

Sosyolojik model, psikiyatrik modelden farklı olarak toplumun değer yargılarını, şiddet ile ilişkin davranışlarını, aile yapısını ve sosyoekonomik durumlarını ele almaktadır. Bu model çocuk istismarı ve ihmalini davranış biçimleri ile incelemektedir. Kültürlerarası yapılmış araştırmalarda; kültürel şiddet düzeyinin, bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerini şiddetin büyük ölçüde etkilediğini görebilmekteyiz. Bireyler arasında olan ilişkiler, medyaya yansıyan olaylar doğrultusunda ve çocuk yetiştirme sorumluluklarından biri şiddet olarak kabul görmektedir. Şiddet oranı özellikle fiziksel istismar alanında oldukça fazla görülmesi duruma doğrudan etki etmektedir (Kozcu, 1991: 383).

İstismar uygulayan bireyin, mağdurun ve istismar durumunun sosyal tanımlamalarıyla ilgili yapılmış araştırmalar vardır. Bu araştırmalar çocuk istismarı ve ihmalinin sosyolojik anlamda açıklamaları desteklemektedir. Araştırmacılar özellikle mağdurun yaşını, cinsiyetini, kardeş sayısını ve etnik kökeni ilk olarak ele almaktadır. Ailenin ekonomik durumunu, sosyal statüsünü, toplumla ilişkisini, stres kaynaklarını saptamakta ve bireylerin hastalık veya madde bağımlılığını; istismarcının cinsiyetini ve birbiri ile ilişkisini incelemiştir (Yenibaş ve Şirin, 2007: 64).

Mağdur çocukların cinsiyetine ilişkin birçok araştırmada farklı bulgular elde edilmiştir. Örneğin, Kırbaç'ın (2017) yaptığı araştırmada; erkeklerin kadınlardan daha fazla ihmal edildikleri saptanmıştır. Zoroğlu ve diğerleri (2001) tarafından yapılan çalışmada kadınların erkeklerden daha fazla ihmal edildiği sonucu elde edilmiştir. Bu yüzden araştırmaların cinsiyet konusunda ortak noktaları bulunmamaktadır. Erkek ve kız çocukları istismara maruz kalıp ihmal edilmektedir. Çocuk istismarı ve ihmal ile yaşları arasındaki ilişki incelendiğinde konuyla ilgili araştırmalar, disiplinler arası ve kültürlerarası farklılıklardan etkilenerek farklı bulgular elde edilmiştir.

Sosyolojik modelin çocuk istismarı ve ihmaline sebep olabileceği gerekçesi ile incelediği diğer bir kavram sosyal yalıtılmışlıktır. Son 30 yılda kırsal yerleşim yerlerinden şehir merkezlerine büyük oranda göçler görülmektedir. Bu göçler ile akrabalık ilişkileri zayıflayarak sosyal destek azalmaktadır (Polat, 2008).

Çevrelerinden yeterli desteği alamayan, sosyal yönden kendini kapatarak, ilişkileri sınırlı olan aileler stres yaşayarak, çocuklarını istismar ve ihmal etme eğilimi göstermektedir. Akraba, komşu ve arkadaşları ile olan ilişkileri zayıf ebeveynler çocuklarını daha fazla istismar ve ihmal etmektedir (Ünsal, 1998: 304).

2.2.3.3. Sosyal öğrenme kuramı

Sosyal öğrenme kuramının temelini başkasını gözlemleyerek öğrenme davranışı ve bunun kuşaktan kuşağa yayılması oluşturmaktadır. Çocuklar başta aileleri olmak üzere çevresindeki kişileri gözlemleyerek ve onları model alarak davranış geliştirirler. Çocuğa karşı şiddet, aile içi şiddet gibi konularda araştırma yapan araştırmacılar, şiddet olayını açıklayan en önemli kuramlardan bir tanesinin sosyal öğrenme kuramı olduğunu iddia etmektedir. Bu olayların yaşanarak ya da gözlemlenerek öğrenildiği ve sonraki kuşaklara aktarılarak tekrar ettiğini iddia etmektedirler. Çocuklar doğrudan ya da dolaylı olarak çevresinden şiddet davranışları öğrenirler. Ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de bu davranışlar engellenmediği sürece kişiler yetişkin olduklarında şiddet davranışlarını bir sorun çözme yöntemi olarak kullanacak ve bu durum da çocuk istismarına zemin hazırlayacaktır (Özgentürk ve diğ., 2012: 58).

2.2.3.4. Sosyal etkileşim modeli

Bu modele göre istismar üç boyutlu olarak kabul edilmektedir (Yenibaş ve Şirin, 2007: 71):

- 1) Yetiştirilme ortamı,
- 2) Uygulanan cezalar,
- 3) Tutarsız disiplin yöntemleri.

Çocuğun yetiştirilme hayatı boyunca, ebeveynler çocuklarının durumlarını tarafsız olarak değerlendiremeyebilirler. Çocuklarını olduğundan üstün gören aileler çocuklarından daha büyük beklentiler içerisinde. Bu beklentilerinin karşılanmaması durumunda hayal kırıklığına uğrayarak, çocuklarına baskı ve şiddet uygulayabilmektedirler. Çocuğa uygulanan cezalar boyutunda, ebeveynler çocuklarının yanlış davranış göstermelerini engellemek için şiddete başvurmak ve ceza vermek gibi cezalara yönelebilmektedir. Hatta bazı toplumlar bireylerin bu davranışlarını, çocuk yetiştirme kültüründe normal olarak kabul etmektedir. Son

olarak, ebeveynlerin tutarsız disiplin yöntemleri, çocukların aldığı eğitimde çelişkili disiplin yöntemleri kullanıldığında çocuklara istismar uygulama oranlarını artırmaktadır. Çocuklarına nasıl eğitim vereceğinin bilincinde olmayan ebeveynler ödül ve cezayı, ayrıca sözel ve fiziksel istismar türünü kullanmaktadır. Bu durum bazı ebeveynlerde iletişim kanallarının kapalı olduğunu da işaret etmektedir. Bu yüzden sosyal durumsal model, tutarsız disiplin yöntemlerinin çocuk istismarını artırıcı etken olduğunu göstermektedir.

Sosyal etkileşim modeli, psikiyatrik ve sosyolojik modelden ayıran en önemli unsur nedensellik durumunun tek yönlü açıklanamamasıdır. Psikiyatrik model ebeveynin, sosyolojik model ise çevrenin istismara sebep olacağını gösterirken sosyal durumsal model ebeveyni, çevreyi ve çocuğu duruma sebep olabilecek bir öge olarak ele almaktadır (Kozcu, 1991: 385).

2.2.4. Türkiye’de istismar ve ihmal ile ilgili genel durum

Yetişkin olmayanlara karşı aile üyeleri tarafından uygulanan şiddetin genelde gözlemlenmemesinin en önemli nedenleri arasında; ev ortamının mahrem bir alan olması bulunmaktadır. Fakat yine de toplumlarda aile üyelerinin ve bakıcıların çocuğa karşı olan istismarı fazlaca yaygın görülmektedir. Bu kişiler aynı zamanda çocuğun beslenme ve barınma gibi durumları olduğu için istismarı önleyebilmek kolay olmamaktadır. İstismarın türü, dozu, süresi sonuçlarını etkileyebilir ve bu sonuçlar ölüme kadar gidebilir. Fiziksel yaralar ve izleri kısa sürede iyileştirebilmektedir. Fakat çocuğun bilişsel, duygusal ve nörolojik gelişimini olumsuz etkileyerek hayatında uzun vadede etkiler bırakabilmektedir (WHO, 2006).

İstismara ya da ihmale maruz bırakılan çocuklar genellikle tüm gelişim alanlarında problemler yaşamaktadır. İstismara uğramış çocukların zihinsel gelişimlerinin risk altında olabileceğini gösteren bulgular elde edilmektedir. İstismara ya da ihmale uğramış çocuk ile uğramamış çocuklar karşılaştırıldığında kötü muameleye maruz kalmanın zihinsel gelişimi olumsuz etkilediği görülmektedir (Topçu, 2009: 41).

Çocukların uzun vadede olumsuz etkileri olan istismar ve ihmal olaylarından korunması sağlanmalıdır. Fakat günümüzde çocuk şiddetine bakıldığında; sokakta çalıştırılan çocukların da şiddete uğraması gibi sorunların devam ettiği görülmektedir. Türkiye’de Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1995’te yürürlüğe girmesine rağmen

belirlenen iyileştirmelere ulaşılamamış ve yeteri kadar başarı elde edilememiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ilk kez 29 Eylül 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde "Çocuklar İçin Dünya Zirvesi"nde imzaya açılmış ve Türkiye o dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın imzasıyla bildiriye ilk imza atan ülkeler arasında yer almıştır. Yasa 9 Aralık 1994 tarihinde meclis onayından geçmiş, 27 Ocak 1995 tarihinde 22184 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak 4058 sayılı kanunda yer bulmuştur (Polat, 2008: 152).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde imza atan, meclislerinde onaylayarak kabul edildiği görülmüştür. Ükelere bakıldığında, bu sözleşmenin uluslararası sözleşmelerin içerisinde en yaygın kabul görmüş antlaşma olduğu söylenebilmektedir. Fakat medyada yer alan haberler, yaşanan olaylar, yapılan araştırmalar ile çocuk hakları kavramının herkes tarafından kabul edilmediği görülmekte ve en azından bu sonuçlar çocuk haklarının yeterince benimsenmediğini de açıkça göstermektedir (Polat, 2008: 153).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (2004) maddelerine bakıldığında çocuğun da bir birey olduğu, hakları olduğu, özgür olduğu, korunması ve geliştirilmesi, şiddetten, baskıdan korunması, zarar verenlerin cezalandırılması gerektiği gibi birçok alanda düzenlemelerin olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra sözleşmenin 19. maddesi doğrudan çocuk istismarı ve ihmaline değinerek çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel istismarına ya da bakımından sorumlu kişiler tarafından ihmale uğramasına karşı devletin yasal, eğitsel, toplumsal ve yönetsel önlemler alması gerektiğini vurgulamıştır. Sözleşmenin aynı maddesinin devamına bakıldığında ise istismar olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirimi, soruşturulması ve tedavisiyle ilgili koruyucu sosyal programların düzenlenmesi gerektiğini ve ayrıca çocuğun yanında ailesine destek sağlanması gerektiğini ele almıştır. Bu madde çocuk istismarı ve ihmali önleyebilecek tedbirler verilmesi gereken kuruluşların önemini ve sorumluluğu olduğunu vurgulamaktadır (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 2004).

Çocuk istismarı ve ihmali yaygınlığı ve türleri farklılık gösterse de, her toplumda görünen evrensel bir sorun haline gelmiştir. Konuya uluslararası açıdan bakıldığı zaman, farklı ülkelerin farklı evreleri ele aldığı gözlenmektedir. Ükelere göre ihmal ve istismar konusundaki evreler (Kozcu, 1991: 387):

- 1) İlk evre, ihmal ve istismarın yaşandığının tamamen reddedilme evresidir.

- 2) İkinci evre, en kolay tespit edilen fiziksel istismarın ilgi gördüğü evredir.
- 3) Üçüncü evre, cinsel istismarın ilgi gördüğü evredir.
- 4) Dördüncü evre, en zor tespit edilen duygusal ihmal ve istismarın ilgi gördüğü evredir.

Yapılan bir araştırmada adliyeye sevk edilmiş olayların %65'inin cinsel istismar olayı olduğu tespit edilmektedir. Ayrıca gazetede yer alan çocuk istismarı haberlerinin %42'sinin cinsel istismar türünde olduğu bulguları elde edilmiştir. Fakat elde edilen bu sonuçlar, ülkede en çok cinsel istismar türünün yaşandığını kanıtlamamaktadır. Cinsel içerikli haberlerin daha çok ilgi çekmesi, medyada daha fazla yer almasını sağlayan sebeplerden olabilmektedir. Çocuk istismarı ve ihmaliyle ilgili adliyeye sevk edilen olayların daha çok cinsel istismar türünde olmasının sebebi ise toplumumuzda namus ve bekâret kavramının fazlaca önem arz etmekte olmasıdır (Kozcu, 1991: 388).

Bakır ve Kapucu (2017), Türkiye'deki çocuk istismarı ve ihmali üzerinde yapılmış araştırmaları incelediğinde; üzerinde özel olarak özen ile incelenen istismar türünün cinsel istismar ve en az incelenen istismar türünün duygusal istismar ve ihmal olduğunu tespit etmiştir. Bu veriler göz önüne alındığında, Türkiye'nin çocuk istismarı ve ihmali konusunda henüz 3. evrede olduğu söylenebilir.

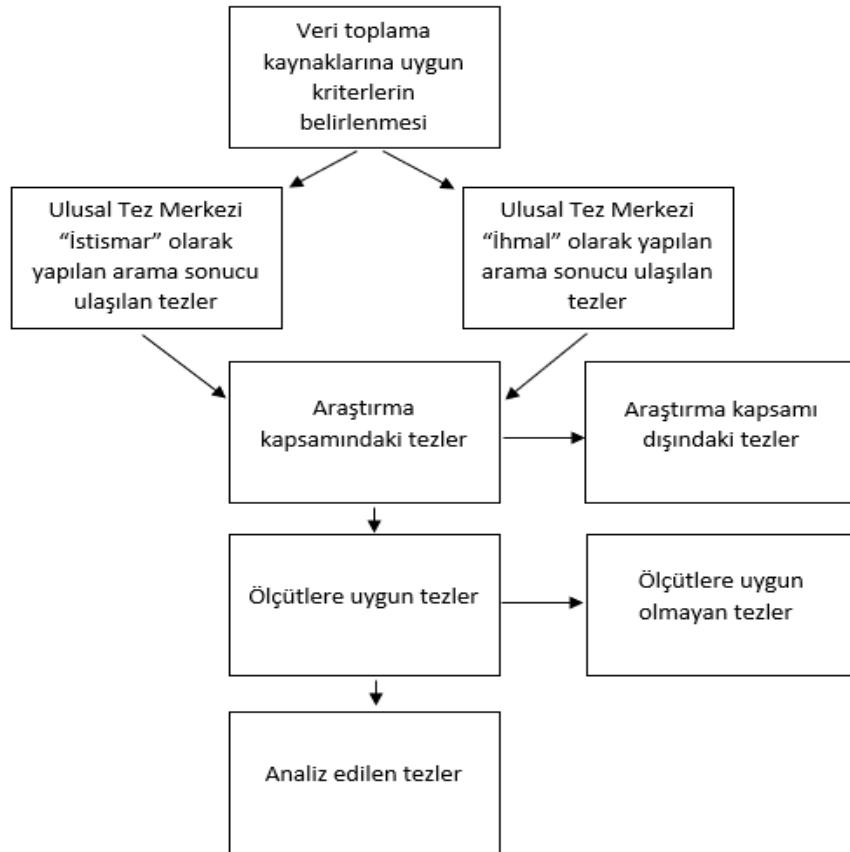
Anne ve baba olan bireylerin birinin yokluğu çocuk istismarı ve ihmali için risk oluşturmaktadır. Ölüm ya da ayrılık gibi sebeplerden dolayı tek ebeveynin çocuğun bakımı ile ilgilenmesi, bireyin aldığı fazlaca sorumluluk oluşması, stres düzeyinin artması ile ihmale yönelik riski arttırdığı görülmektedir. Bu durumda da ebeveyn çocuklarına karşı saldırgan davranışlar sergilemektedir. Büyük stres altındaki ebeveynler yeterli sosyal becerilere sahip olamamaktadırlar. Bu durum da bireylerin çocuklarına saldırgan bir davranış sergileyebildikleri gerçeği ile stres, baş etme becerisinin düşüklüğü çocuk istismarı ve ihmali için riskli durumlar oluşturabilmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve veri analiz yöntemine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Türkiye’de ergenlik dönemi bireylerde ihmal ve cinsel istismara yönelik yapılan araştırmaların doküman analizi olarak belirlenen araştırmanın modeli aşağıda verilmiştir.

Şekil 3.1: Araştırmanın Modeli

Doküman analizi nitel araştırma yöntemlerinden birisidir. Bu araştırmada sistematik derleme tercih edilmiştir. Sistematik derleme; belirlenmiş araştırma soruları veya

konuları ile ilgili yapılmış araştırmalar üzerindeki bileşenlerle yapılan literatür taramalarını tanımlamaktadır. Sistematiik derlemenin belirli aşamaları bulunmaktadır. Bu aşamalar; sorunun belirlenmesi, dâhil ve hariç tutma kriterlerinin belirlenmesi, konu kapsamındaki mevcut çalışmaların belirlenmesi ve seçilmesi, ihtiyaç duyulan verilerin alınması, sonuçların analizi ve yorumlanmasıdır (Uman, 2011: 58). Şekil 3.1’de belirtildiği üzere araştırmada önce sorun belirlenmiştir. Takibinde veri toplama kaynaklarına uygun kriterler belirlenerek dâhil ve hariç tutma kriterleri oluşturulmuştur. Daha sonra dâhil edilen kaynaklardan ölçütlere uygun veriler alınarak analiz edilip yorumlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Amaç/Önemi

Bu çalışmada; Türkiye’de ergenlik dönemi bireylerde ihmal ve cinsel istismara yönelik yapılan araştırmaların doküman analizi yöntemiyle incelenerek, konunun önemine karşılık yapılmış çalışmaların hacmini ve tekrarların tespit edilmesi ile ilgili alanda yol gösterici olmak ve literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Küresel bir sorun olan ihmal ve istismarın neden olduğu fiziksel, duygusal, sosyal, ahlaki ve hukuki boyutlarıyla bireyi, aileyi ve toplumu etkileyen önemli bir konu olduğu bilinmektedir (Al Odhayani ve ark., 2013: 832). Akademik anlamda ihmal ve istismar konusunda ilk tez çalışması 1989 yılında Ayten S. ÖZDEMİR tarafından yazılmıştır. Yazar “Çocuğun Fiziksel Yönden İstismarı ve İhmali Ankara’daki Alt ve Üst Toplumsal Ekonomik Düzeydeki Ortaokul Öğrencileri Üzerinde Ana-Babanın Fiziksel İstismar ve İhmal Davranışlarının Karşılaştırılması” konusu üzerine çalışmıştır. Bu bağlamda, ihmal ve istismar konusunda yayımlanan tezler özelinde, Türkiye’deki durumu görmek, tezlerin içeriklerinin değerlendirilmesi bu çalışmanın amaçları arasındadır. Bu doğrultuda çalışmada aşağıdaki problemlere yanıt aranacaktır:

- 1- Ergenlere yönelik ihmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezlerin yayın yılı, tez türü, tez konusu, yazarın cinsiyeti, danışmanın unvanı, yayımlandığı üniversite/enstitü/anabilim dalı, araştırma yöntemi, örnekleme sayısı, çalışılan örnekleme grupları nedir?

1A- İhmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezler içerisinde ergenlere yönelik yapılan çalışmaların sıklığı nedir?

1B- Ergenlerde ihmal ve cinsel istismara yönelik yapılan araştırmalarda nitel araştırmaların sıklığı nedir?

1C- Ergenlerde ihmal ve cinsel istismara yönelik yapılan araştırmalarda nicel araştırmaların sıklığı nedir?

2- Ergenlere yönelik ihmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezlerde ihmali ve istismarı yordayan değişkenler nelerdir?

3.3. Evren ve Örneklem

Bu araştırmada, Ulusal Tez Merkezi'nde kayıtlı ihmal ve istismar alanında tamamlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerindeki mevcut durum tespit edilecektir. Ancak alanda geçmişten günümüze yapılmış tüm tezlerin incelenmesi ulaşılabilirlik, zaman, maliyet ve enerji açısından çok güç olduğundan araştırmanın örnekleminin oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. İncelenecek doküman seçiminde üç temel ölçüt bulunmaktadır.

Bu ölçütlerden birincisi istismar ve ihmal alanında, 2000 yılı sonrası yayınlanan, izinli, onaylı ve Türkçe tezlerden oluşmasıdır. Tarih kriterinin belirlenmesinde çağdaş standartların 1999 ve 2014 yılında yayımlanması ve 2000 öncesinde yapılmış tezlerin bazılarının dijital kopyalarının Ulusal Tez Merkezi'ne yüklenmemiş olmasına bağlı olarak kolay ulaşım sağlanamaması durumları göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda Ocak 2020 yılı itibari ile Ulusal Tez Merkezi'nde kayıtlı olan yüksek lisans ve doktora tezlerinden oluşmaktadır.

İkinci ölçüt ise ergenlik dönemindeki bireyleri kapsıyor olmasıdır. Araştırma kapsamında ergenlik dönemi 13-18 yaş arası olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda ihmal ve istismar üzerine hazırlanmış olan tezlerden ergenleri içerenler araştırma kapsamına alınmıştır.

Üçüncü ölçüt ise cinsel istismar ve ihmal üzerine olan tezlerden oluşmasıdır. Yapılan araştırmalar neticesinde ihmal ve istismar türleri üzerine literatürde birçok farklı açıklamanın bulunduğu gözlemlenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (World Health

Organization (WHO)) (1999) kötü muameleyi dört başlık altında ifade etmiştir. Bunlar; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmaldir. İhmal ve istismar üzerine yapılan çalışmalardan kaynaklanacak kavramsal karışıklığı engelleyebilmek için Dünya Sağlık Örgütü'nün dört temel türü temel alınmıştır. Bu ölçütün belirlenmesinde; kötü muamele türleri arasında bireysel ve toplumsal açıdan en çok zarar verdiği düşünülen kötü muamele türlerinin cinsel istismar ve ihmalin olması neden olmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada Türkiye'deki ergenlerin ihmali ve cinsel istismarına yönelik hazırlanmış olan ve Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı, Tez Merkezi'nde kayıtlı bulunan tezlerle, belirlenen araştırma sorularına yanıt aranması planlanmaktadır. Türkiye'de Ulusal Tez Merkezi'nde kayıtlı tezler veri kaynaklarını oluşturacaktır.

Araştırmanın tamamlanması için ön görülen süre 45 iş günüdür. Tez çalışmasının teslim edilebilmesi için üç aylık bir çalışma süresi geçirilmiştir.

3.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmada da bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Araştırmanın ilk sınırlılığı; araştırmada sistematik derleme yöntemi tercih edildiği için dâhil etme ve dışlama kriterlerine bağlı olarak tüm çalışmalar kapsanmamıştır. Bu bağlamda ilgili kriterler bir sınırlılık olarak kabul edilmektedir.

Araştırma kapsamında bir diğer sınırlılık ise araştırmanın arşiv taramasına dayalı olarak gerçekleştirilmesine bağlı ortaya çıkan erişim sınırlılıklarıdır. Bu erişim sınırlılığı; tezlerin tümüne ulaşamamış olmasıdır. Bu doğrultuda araştırmaya dâhil edilen tezlere aşağıdaki kriterler de ilave edilerek erişim sınırlılıkları belirlenmiştir.

Bu kriterler;

Tezlerin 2000-2020 yılları arasında yayımlanmış olması (Yıl),

Tezlerin erişime açık olması (İzin Durumu),

Tezlerin onaylanmış olması (Durumu),

Tezlerin Türkçe olması (Dil),

veri kaynaklarını belirlemede kullanılan erişim sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

3.6. Verilerin Analiz Yöntemi

Nitel araştırma yöntemleri temel alınarak oluşturulan çalışmalarda araştırmacının amacı sonuçları tüm evrene genellemek değil ana problemi derinlemesine incelemektir. Bu yüzden araştırılan konunun daha iyi anlaşılması için araştırmacı amaçlı ya da isteyerek çalışma grubunu belirler (Creswell, 2012: 37). Bir araştırmada gözlenecek durum belirli niteliklere sahip olaylar, kişiler ve durumlardan oluşabilir. Bu durumda örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan birimler (nesnelere, olaylar vb.) örnekleme alınır (Büyüköztürk ve ark., 2018: 74). Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel amaç araştırmacı tarafından oluşturulan ya da daha önceden var olan ölçütleri karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 68).

Araştırma kapsamındaki tezlerden elde edilen verilere frekans analizi yapılmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde Statistical Package for Social Sciences (SPSS) paket programı tercih edilmiştir. İncelemeye dâhil edilen tezlerin verileri frekans dağılımları ve yüzdesel durumları belirlenip ifade edilmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Ulusal Tez Merkezi'nde kayıtlı ve araştırma kapsamında olan tezlerin ölçütlere ve analiz edilme uygunluğuna bağlı olarak incelenmesi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda Ulusal Tez Merkezi'nde kayıtlı olan ihmal ve istismar alanındaki tezler tarandığında; 612 çalışmaya ulaşılmıştır.

4.1. Ölçütlere Uygunluğa Dair Bulgular

Ulusal Tez Merkezi'nde ihmal üzerine “ihmal” sözcüğü ile tarama yapıldığında 165, istismar üzerine “istismar” sözcüğü ile tarama yapıldığında 447 çalışma bulunduğu gözlemlenmiştir. Tarama sonucunda elde edilen tezlerin ölçütlere uygun olma durumu incelenmiştir. Aşağıdaki tablolarda ölçütlere göre bulgulara yer verilmiştir.

Çizelge 4.1: Yayınlanma Yılına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Yayın Yılına Göre Dağılım	İhmal		İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
2000 Yılı Öncesi	11	6,7	18	4,0
2000 Yılı Sonrası	154	93,3	429	96
Toplam	165	100	447	100

Çizelge 4.1'de görüldüğü üzere, taranan 612 tezin yayın yılına göre dağılımına bakıldığında ihmal üzerine olan tezlerin %6,7'si 2000 yılı öncesi, %93,3'ü 2000 yılı sonrası yayınlandığı tespit edilmiştir. İstismar üzerine olan tezlerin ise %4'ü 2000 yılı öncesi, %96'sı 2000 yılı sonrası yayımlandığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.2: İzin Durumuna Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

İzin Durumuna Göre Dağılım	İhmal		İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
İzinli Olması	141	85,5	392	87,7
İzinsiz Olması	24	14,5	55	12,3
Toplam	165	100	447	100

Çizelge 4.2’de görüldüğü üzere, taranan 612 tezin izin durumuna göre dağılımına bakıldığında ihmal üzerine olan tezlerin %14,5’i izinsiz (erişime kapalı), %85,5’i izinli (erişime açık) olduğu tespit edilmiştir. İstismar üzerine olan tezlerin ise %12,3’ü izinsiz (erişime kapalı), %87,7’si izinli (erişime açık) olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.3: Onay Durumuna Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Onay Durumuna Göre Dağılım	İhmal		İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Onaylanmış Olması	148	89,7	393	87,9
Onaylanmamış Olması	17	10,3	54	12,1
Toplam	165	100	447	100

Çizelge 4.3’te görüldüğü üzere, taranan 612 tezin onay durumuna göre dağılımına bakıldığında ihmal üzerine olan tezlerin %10,3’ü onaylanmamış (hazırlanıyor), %89,7’si onaylanmış (onaylandı) olduğu tespit edilmiştir. İstismar üzerine olan tezlerin ise %12,1’i onaylanmamış (hazırlanıyor), %87,9’u onaylanmış (onaylandı) olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.4: Yazım Dili Açısından İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Yazım Diline Göre Dağılım	İhmal		İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Türkçe Olması	159	96,4	420	94,0
Yabancı Dil Olması	6	3,6	27	6,0
Toplam	165	100	447	100

Çizelge 4.4’de görüldüğü üzere, taranan 612 tezin yazım diline göre dağılımına bakıldığında ihmal üzerine olan tezlerin %3,6’sı yabancı dil, %96,4’ü Türkçe olarak yazıldığı tespit edilmiştir. İstismar üzerine olan tezlerin ise %6’sı yabancı dil, %94’ü Türkçe olarak yazıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.5: Filtreleme Sonuca Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Filtreleme Sonucuna Göre Dağılım	İhmal		İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Filtrelere Uygun	134	81,2	366	81,9
Filtrelere Uygun Değil	31	18,8	81	18,1
Toplam	165	100	447	100

Çizelge 4.5'te görüldüğü üzere, 2000 yılı sonrası, izinli olması, onaylı olması ve Türkçe olması filtrelerine göre tarama yapıldığında toplam 500 çalışmanın olduğu gözlemlenmiştir. 612 tezin filtreleme sonuçlarına uygunluk durumuna göre dağılımına bakıldığında ihmal üzerine olan tezlerin %18,8'i filtrelere uygun değilken, %81,2'sinin filtrelere uygun olduğu tespit edilmiştir. İstismar üzerine olan tezlerin ise %18,1'i filtrelere uygun değilken, %81,9'unun filtrelere uygun olduğu tespit edilmiştir. Tarama sonucunda elde edilen bulgulara göre ihmal üzerine 134 adet çalışmanın, istismar üzerine 366 çalışmanın filtreleme sonuçlarına göre uygun olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.6: Benzerlik Durumuna Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Benzerlik Durumuna Göre Dağılım	İhmal		İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Benzer	110	82,1	110	30,1
Benzer Olmaması	24	17,9	256	69,9
Toplam	134	100	366	100

Çizelge 4.6'da görüldüğü üzere, filtreleme sonuçlarına uygunluk durumuna göre araştırılan 500 çalışmanın ihmal ve istismar olarak aynı çalışmayı kapsayacağı öngörülmüştür. Bu nedenle benzerlik durumuna göre dağılımı incelendiğinde ihmal üzerine olan tezlerin %17,9'unun benzer olmadığı, %82,1'inin benzer olduğu tespit edilmiştir. İstismar üzerine olan tezlerin ise %69,9'unun benzer olmadığı, %30,1'inin benzer olduğu tespit edilmiştir. Toplamda 110 çalışmanın aynı yazarlara ait olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer ifade ile filtrelere uygun olarak istismar ve ihmal üzerine

yapılan tarama sonucunda ulaşılan 500 tezin 110 tanesinin mükerrer olduğu tespit edilmiştir. Mükerrer çalışmaların tek olarak kayıtları istismar altında verilmiştir. Bu bağlamda bir sonraki ölçüte uygun tez sayısı 390'a dūřmüřtür.

Çizelge 4.7: Ergenlere Yönelik Olma Durumuna Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez alışmalarının Dağılımı

Ergenlere Yönelik Olma Durumuna Göre Dağılım	İhmal		İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Ergenlere Yönelik	8	6	50	19,5
Diğer Yaş Grupları	126	94	206	80,5
Toplam	134	100	256	100

Çizelge 4.7'de görüldüğu üzere, ihmal ve istismar ile ilgili 390 çalışma içerisinden ergenlere yönelik olan çalışmaların sayısı 50 olarak tespit edilmiştir. İhmal üzerine yapılan 8 çalışmanın tamamı istismar üzerine yapılan çalışmalar ile ortaktır. Bir diğer ifade ile ihmal üzerine istismar konusundan bağımsız olarak yapılan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu alışmalar içerisinde ihmal üzerine olan tezlerin %6'sı ergenlere yönelik, %94'ü diğer yař gruplarına yönelik olarak yazıldığı tespit edilmiştir. İstismar üzerine olan tezlerin ise %19,5'i ergenlere yönelik, %80,5'i diğer yař gruplarına yönelik olarak yazıldığı tespit edilmiştir. Diđer yař grupları içerisindeki bazı tezlerin ergen yař gurubunun bir kısmına (örneğin; 7-14, 4-15, 15-25 vb.) yönelik çalışma yürüttüğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmaların dāhil edilmeme sebebi tüm ergen (13-18 yař gurubu) gurubunu içermiyor oluşudur. Diđer yař gurupları arasında bakım merkezlerindeki yaşlılar, kadınlar, cezaevi mahkūmları, yetişkinler ve çocuklar bulunmaktadır.

Çizelge 4.8: İhmal ve Cinsel İstismara Yönelik Olma Durumuna Göre Dağılım

İhmal ve Cinsel İstismara Yönelik Olma Durumuna Göre Dağılım	İhmal		İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
İhmale Yönelik	8	100	-	-
Cinsel İstismara Yönelik	-	-	29	58
Toplam	8	100	50	100

Çizelge 4.8'de görüldüğu üzere, ergenlere yönelik ihmal ve istismar ile ilgili 50

çalışma içerisinden ihmal ve cinsel istismar kriterlerine uygun olan çalışmaların sayısı 29 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmalar içerisinde ihmal üzerine olan tezlerin tamamı araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. İstismar üzerine olan tezlerin ise %58'inin cinsel istismara yönelik olduğu tespit edilmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere ihmal ile ilgili istismar konusundan bağımsız yapılan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ölçütlere göre yapılan taramalar sonucunda araştırmaya dâhil edilecek tez sayısı 29 olarak tespit edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilecek tezler Ek-1, 2, 3'te verilmiştir.

4.2. Araştırmanın Birinci Problemine Dair Bulgular

Araştırmanın birinci problemine yanıt aramak için 29 tez incelenmiştir. Bu bağlamda ergenlere yönelik ihmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezlerin yayın yılı, tez türü, tez konusu, yazarın cinsiyeti, danışmanın unvanı, yayımlandığı üniversite/enstitü/anabilim dalı, araştırma yöntemi, örneklem sayısı, çalışılan örneklem gruplarına göre dağılımları aşağıda tablolarda verilmiştir.

Çizelge 4.9: Yayımlanma Yılına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Yıllara Göre Dağılım	<i>f</i>	%
2002	1	3,4
2008	2	6,9
2009	2	6,9
2010	4	13,8
2012	1	3,4
2013	2	6,9
2015	1	3,4
2016	3	10
2017	4	13,8
2018	4	13,8
2019	3	10
2020	2	6,9
Toplam	29	100

Çizelge 4,9'da görüldüğü üzere tezlerin yayın yıllarına göre dağılımı incelendiğinde 2002 yılından 2008 yılına kadar ilgili alanda çalışma yapılmamıştır. 2008 yılından sonra 2011 ve 2014 yılı haricinde her yıl en az 1 en çok 4 çalışma yapıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.10: Tez Türüne Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Tez Türüne Göre Dağılım	<i>f</i>	%
Yüksek Lisans	14	48,3
Tıpta Uzmanlık	12	41,4
Doktora	3	10,3
Genel Toplam	29	100

Çizelge 4,10'da görüldüğü üzere tezlerin türüne göre dağılımı incelendiğinde %48,3'lük en yüksek oranla yüksek lisans türünde ilgili alanda çalışma yapılmıştır. %41,4'lük oranla tıpta uzmanlık türünde çalışma yapılırken, %10,3'lük oranla doktora türünde çalışma yapılmıştır.

Çizelge 4.11: Tez Konusuna Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Tez Konusuna Göre Dağılım	<i>f</i>	%
Adli Tıp	2	6,9
Alerji ve İmmünoloji	1	3,4
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	5	17,2
Eğitim ve Öğretim	6	20,7
Hemşirelik	2	6,9
Psikiyatri	10	34,5
Psikoloji	13	44,8
Sosyal Hizmetler	1	3,4
Genel Toplam	29	100

Çizelge 11'de görüldüğü üzere tez konusuna göre dağılımı incelendiğinde %44,8'lik en yüksek oranla psikoloji konusunda ilgili alanda çalışma yapılmıştır. %3,4'lük en düşük oranlarla Alerji ve İmmünoloji ve Sosyal Hizmetler konusunda ilgili alanda çalışma yapılmıştır.

Çizelge 4.12: Yazarın Cinsiyetine Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Yazarın Cinsiyetine Göre Dağılım	<i>f</i>	%
Erkek	10	34,5
Kadın	19	65,5
Genel Toplam	29	100

Çizelge 12’de görüldüğü üzere yazarın cinsiyetine göre dağılımı incelendiğinde %65,5’lik oranla kadın, %34,5’lik oranla erkek yazar ilgili alanda çalışma yapmıştır.

Çizelge 4.13: Danışman Unvanına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Danışman Unvanına Göre Dağılım	f	%
Dr. Öğr. Üyesi	4	13,8
Yrd. Doç. Dr.	5	17,2
Doç. Dr.	8	27,6
Prof. Dr.	12	41,4
Genel Toplam	29	100

Çizelge 13’de görüldüğü üzere danışman unvanına göre dağılım incelendiğinde %41,4’lük en yüksek oranla Prof. Dr. %13,8’lik en az oranla Dr. Öğr. Üyesi danışman ilgili alanda çalışma yapılmasında yol gösterici olmuştur.

Çizelge 4.14: Yayımlandığı Üniversiteye Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Yayımlandığı Üniversiteye Göre Dağılım	f	%
Ankara Üniversitesi	1	3,4
Atatürk Üniversitesi	1	3,4
Çukurova Üniversitesi	2	6,9
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	6,9
Düzce Üniversitesi	1	3,4
Ege Üniversitesi	2	6,9
Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi	1	3,4
Gazi Üniversitesi	3	10
Hacettepe Üniversitesi	1	3,4
Haliç Üniversitesi	1	3,4
Hasan Kalyoncu Üniversitesi	1	3
İnönü Üniversitesi	2	6,9
İstanbul Üniversitesi	5	17,2
Maltepe Üniversitesi	1	3,4
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	1	3,4
Marmara Üniversitesi	2	6,9
Uludağ Üniversitesi	2	6,9
Genel Toplam	29	100

Çizelge 14’de görüldüğü üzere yayımlandığı üniversiteye göre dağılım incelendiğinde %17,2’lik en yüksek oranla İstanbul Üniversitesi’nde 5 adet ilgili alanda çalışma yapılmıştır.

Çizelge 4.15: Yayımlandığı Enstitüye Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Yayımlandığı Enstitüye Göre Dağılım	<i>f</i>	%
Adli Tıp Enstitüsü	1	3,4
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	6	20,7
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	3	10,3
Sosyal Bilimler Enstitüsü	7	24,1
Tıp Fakültesi	12	41,4
Genel Toplam	29	100

Çizelge 15’de görüldüğü üzere yayımlandığı enstitüye göre dağılım incelendiğinde %41,4’lük en yüksek oranla Tıp Fakültesinde, %3,4’lük en az oranla Adli Tıp Enstitüsünde ilgili alanda çalışma yapılmıştır.

Çizelge 4.16: Yayımlandığı Anabilim Dalına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Yayımlandığı Anabilim Dalına Göre Dağılım	<i>f</i>	%
Adli Tıp Anabilim Dalı	1	3,4
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı	2	6,9
Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı	1	3,4
Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı	4	13,8
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı	1	3,4
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı	2	6,9
Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı	4	13,8
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı	3	10,3
Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı	1	3,4
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı	1	3,4
Psikiyatri Anabilim Dalı	1	3,4
Psikoloji Anabilim Dalı	6	20,7
Sosyal Bilimler Anabilim Dalı	1	3,4
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı	1	3,4
Genel Toplam	29	100

Çizelge 16’da görüldüğü üzere yayımlandığı anabilim dalına göre dağılım incelendiğinde %20,7’lik en yüksek oranla Psikoloji Anabilim Dalı’nda altı adet İhmal ve İstismar konulu tez çalışması yapıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.17: Araştırma Yöntemine Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Araştırma Yöntemine Göre Dağılım	<i>f</i>	%
Nicel	26	89,7
Nitel	3	10,3
Genel Toplam	29	100

Çizelge 17’de görüldüğü üzere araştırma yöntemine göre dağılım incelendiğinde %89,7’lik oranla Nicel, %10,3’lük oranla Nitel araştırma türüne göre ilgili alanda çalışma yapılmıştır.

Çizelge 4.18: Örneklem Sayısına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Örneklem Sayısına Göre Dağılım	<i>f</i>	%
1-100 Kişi	15	51,7
101-200 Kişi	3	10,3
201-300 Kişi	3	10,3
301-400 Kişi	1	3,4
401-500 Kişi	2	6,9
501-600 Kişi	1	3,4
601-700 Kişi	2	6,9
801-900 Kişi	1	3,4
1001-1100 Kişi	1	3,4
Genel Toplam	29	100

Çizelge 18’de görüldüğü üzere örneklem sayısına göre dağılım incelendiğinde %51,7’lik en yüksek oranla 1-100 kişi arasında katılımcı ile 15 adet ilgili alanda çalışma yapılmıştır.

Çizelge 4.19: Örneklem Gruplarına Göre İhmal ve İstismar Konulu Tez Çalışmalarının Dağılımı

Örneklem Gruplarına Göre Dağılım	<i>f</i>	%
Çocuk, Ergen, Ebeveyn	1	3,4
Ergen	17	58,6
Ergen (Kız Çocuk)	6	20,7
Ergen ve Çocuk	2	6,9
Ergen ve Ebeveyn	2	6,9
Hekimler	1	3,4
Genel Toplam	29	100

Çizelge 19’da görüldüğü üzere örneklem gruplarına göre dağılım incelendiğinde %58,6’lık en yüksek oranla yalnız ergenler üzerinde 17 adet ilgili alanda çalışma yapılmıştır. Ancak Ergen (Kız Çocuk) grubu da yalnız ergenlerden oluştuğu için toplam olarak kabul edilebilir. Bu durumda %79,3’lük oranla 23 adet çalışma hazırlandığı söylenebilir.

4.2.1. Araştırmanın birinci alt problemine dair bulgular

Araştırmanın birinci alt problemine yanıt aramak için 29 tez incelenmiştir. Bu bağlamda ihmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezler içerisinde ergenlere yönelik yapılan çalışmaların sıklığına göre dağılımları aşağıda tablolarda verilmiştir.

Çizelge 4.20: Tezlerin Ergenlere Yönelik Olma Durumuna Göre Dağılımı

İlgili Çalışmaların Ergenlere Yönelik Olma Durumuna Göre Dağılım	İhmal		Cinsel İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Ergenlere Yönelik	8	6,1	29	27,4
Diğer Yaş Gruplarına Yönelik	124	93,9	77	72,6
Toplam	132	100,0	106	100

Çizelge 20’de görüldüğü üzere ihmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezler içerisinde ergenlere yönelik olma durumuna göre dağılım incelendiğinde ihmal üzerine olan tezlerin %6,1’i ergenlere yönelik, cinsel istismar üzerine olan tezlerin ise %27,4’ü ergenlere yönelik olduğu tespit edilmiştir.

4.2.2. Araştırmanın ikinci alt problemine dair bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemine yanıt aramak için 29 tez incelenmiştir. Bu bağlamda ergenlere yönelik ihmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezler içerisinde nitel araştırmaların sıklığına göre dağılımları aşağıda tablolarda verilmiştir.

Çizelge 4.21: İlgili Alanda Nitel Araştırma Sıklığına Göre Dağılım

İlgili Alanda Nitel Araştırma Sıklığına Göre Dağılım	İhmal		Cinsel İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Nitel	1	12,5	3	10,3
Nicel	7	87,5	26	89,7
Toplam	8	100	29	100

Çizelge 21’de görüldüğü üzere ergenlere yönelik ihmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezler içerisinde nitel araştırma sıklığına göre dağılım incelendiğinde ihmal üzerine olan tezlerin %12,5’i nitel, cinsel istismar üzerine olan tezlerin ise %10,3’ünün nitel olduğu tespit edilmiştir.

4.2.3. Araştırmanın üçüncü alt problemine dair bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemine yanıt aramak için 29 tez incelenmiştir. Bu bağlamda ergenlere yönelik ihmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezler içerisinde nicel araştırmaların sıklığına göre dağılımları aşağıda tablolarda verilmiştir.

Çizelge 4.22: İlgili Alanda Nicel Araştırma Sıklığına Göre Dağılım

İlgili Alanda Nicel Araştırma Sıklığına Göre Dağılım	İhmal		Cinsel İstismar	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Nicel	7	87,5	26	89,7
Nitel	1	12,5	3	10,3
Toplam	8	100	29	100

Çizelge 22’de görüldüğü üzere ergenlere yönelik ihmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezler içerisinde nicel araştırma sıklığına göre dağılım incelendiğinde ihmal üzerine olan tezlerin %87,5’i nicel, cinsel istismar üzerine olan tezlerin

ise %89,7'sinin nicel olduğu tespit edilmiştir. Nitel araştırma sıklığına göre dağılım incelendiğinde ihmal üzerine olan tezlerin %12,5'i nitel, cinsel istismar üzerine olan tezlerin ise %10,3'ünün nitel araştırma olduğu tespit edilmiştir.

4.3. Araştırmanın ikinci problemine dair bulgular

Araştırmanın ikinci problemine yanıt aramak için 29 tez incelenmiştir. Bu bağlamda ergenlere yönelik ihmal ve cinsel istismar alanında hazırlanan tezlerde ihmali ve istismarı yordayan değişkenlere göre dağılımlar Ek-4, 5, 6'da verilmiştir.

Araştırmanın ikinci problemine göre tespit edilen bulgular doğrultusunda yapılan çalışmaların belirli konular altında odaklandığı, genel olarak sosyo-demografik durumların ihmal ve istismara olan etkisini, psikoloji alanında daha çok çalışma yapılmasına bağlı olarak negatif duygu düzeylerine olan etkisine ve ihmal ve istismarın bireyde neden olduğu sağlık ve psiko-sosyal gelişim açısından kendine verdiği zararı tespit etmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir.

İncelenen tezlerde, yazarlar tercih ettikleri ölçekler üzerinden ergenlerdeki mevcut durumu tespit etmeye çalışmış ve değişkenlerin yordadığı kriterleri değerlendirmişlerdir. Gözlemlenen 26 nicel çalışmada ergenlerde ihmal ve cinsel istismarın negatif duygu durumlarını, uyumsuzluğu, öfke/agresyonu, stresi, duygu düzenleme düzeylerini ve fiziksel sağlığı bozucu etkisinin olduğu yönünde tespitler verilmiştir. Ayrıca ergenlerde ihmal ve cinsel istismarın düşük sosyo-demografik şartlara bağlı olarak yordandığı da ilgili tez çalışmalarının tespitleri içerisinde yer almaktadır. Ergenlerde ihmal ve cinsel istismara yönelik olarak gözlemlenen çalışmalarda psiko-sosyal düzeylerin daha çok incelenmesindeki temel neden çalışmaların daha çok psikoloji ile psikiyatri alanında hazırlanmış olmasıdır.

5. TARTIŞMA

İncelenen tezler içerisinde en sık tercih edilen değişkenin depresyon olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacılar ergenlerde ihmal ve cinsel istismar ile anksiyete ve depresyon (Tüzün, 2008; Demir, 2008; Er, 2010; Kaya 2015; Atabay, 2016; Kılıç, 2016; Dönmez, 2017; Göğebakan, 2018; Demir, 2018) arasında ve patolojik bozukluk ile kendine zarar verme eğilimleri (Özcan, 2010; Kılıçoğlu, 2010; Bulut, 2013; Koçtürk, 2016; Demir, 2018; Küçük, 2019) arasında bir ilişki olduğu tespitinde bulunmuşlardır. Ayrıca çocukluk dönemi travmalarının tetikleyicisi olduğu tespit edilmiştir (Demir, 2008).

Literatür incelendiğinde yapılan meta analiz çalışmalarında da benzer sonuçlar tespit edilerek cinsel istismar ile depresyon, anksiyete ve patolojik bozukluklar arasındaki ilişkilerin bulguları değerlendirilmiştir (Chen ve diğ., 2010; Maniglio, 2010; Lindert ve diğ., 2014). Ayrıca ihmal ve istismar ile depresyon arasında ilişki (Hovens ve diğ., 2017) ve depresyonun temel tetikleyicisi olduğunu tespit eden meta analizleri ile uyumaktadır (Infurna ve diğ., 2016). Ergenlik döneminde ihmal ve cinsel istismara maruz kalan bireylerin çocukluk dönemi travmalarını tetiklediğini tespit eden Demir (2008) ile ergenlik döneminde istismara uğramaya bağlı gelişen travmalar ile yetişkinlik dönemi istismar potansiyeli arasında ilişki tespit eden çalışmalarla da uyumaktadır (Narang ve Contreras, 2000).

Ergenlerde ihmal ve cinsel istismara maruz kalmanın depresyon, anksiyete ve kendine zarar verme eğilimleri gibi psikososyal sorunların artışı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit eden Koçtürk (2016) tekrar eden maruz kalımlarda ilişkinin arttığını belirtmiştir. Bu durum, ihmal ve cinsel istismarın depresyonun temel tetikleyicisi (Infurna ve diğ., 2016) olmasına bağlı geliştiği belirlenmiştir. Duygusal ihmal ile depresyon ve anksiyete belirtilerinin ilişkili olduğu da tespit edilmiştir (Van ve diğ., 2013).

İncelenen tezler içerisinde Orakçı (2013) ihmal ve cinsel istismara maruz kalan

ergenlerin (kız çocuk) negatif duygu durumlarında artış, ilaçlı tedavi ihtiyacı ve patolojik bozuklukların artışı tespit etmiştir. Benzer olarak Ayaydın (2012) patolojik bozuklukların arttığını ve bağışıklık sisteminin bozulduğunu tespit etmiştir. Literatürde karşılaştırıldığında cinsel istismar ile somatizasyon arasında anlamlı ilişki (Paras ve diğ., 2009; Bonvanie ve diğ., 2015; Porcerelli ve diğ., 2017) tespit eden çalışmalar ile uyumaktadır. Ayrıca ihmal ve istismarın somatizasyonu yordadığını tespit eden araştırmalarla da benzer yönde ilişki içerisinde olduğu gözlemlenmiştir (Güleç ve diğ., 2013).

İncelenen tezler içerisinde değerlendirilen bir diğer değişkenin de kendine zarar verme ve intihar eğilimi olduğu gözlemlenmiştir. Bulut (2013) cinsel istismar ile kendine zarar verme ve intihar eğilimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Literatürde incelendiğinde duygusal, fiziksel istismar ve ihmal ile intihar eğilimi arasında anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilen meta analiz çalışmaları gözlemlenmiştir. (Norman ve diğ., 2012). Ayrıca cinsel istismar ile intihar eğilimi arasında pozitif ve güçlü bir ilişkinin olduğu tespit edilen (Young ve diğ., 2018; Mak ve diğ., 2014 ve Maniglio, 2011) çalışmalar ile uyumaktadır.

İncelenen tezler içerisinde değerlendirilen bir diğer değişkenin de duygu düzenleme becerileri olduğu gözlemlenmiştir. Ergenlikte ihmal ve istismara bağlı gelişen travma ile duygu düzenleme becerilerinin azalması arasında ilişki olduğu belirtilmektedir. Ayrıca duygu düzenleme becerisinin ergenlikten yetişkinliğe kadar devam eden sosyal işlev bozuklukları ile güçlü ilişki olması ve işlevsel bozulmaları da yordadığı ifade edilmektedir (Dvir ve diğ., 2014). Küçük (2019) cinsel istismarın duygu düzenlemede güçlüye neden olduğunu ifade ederek anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Kaya (2015) cinsel istismara maruz kalan ergenlerde bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin gelişimi anlamlı ve negatif etkilediğini tespit etmiştir. Literatürdeki duygu düzenleme becerileri ile ihmal ve cinsel istismar arasında anlamlı ilişkinin (Cicchetti ve Kim, 2010; Jackson ve diğ., 2010) olduğu tespit edilen çalışmalar ile örtüşmektedir. Ancak literatürdeki çalışmalarda; duygusal istismar ve duygu düzenleme becerileri arasında çok daha güçlü ilişkinin olduğu ifade edilmiştir (Jackson ve diğ., 2010).

İncelenen tezler içerisinde değerlendirilen bir diğer değişkenin de stres olduğu gözlemlenmiştir. Cinsel istismar ile akut stres bozukluğu ve travma sonrası stres

bozukluğu arasında anlamlı ve pozitif ilişki tespit eden Demir (2008)'e benzer olarak Orakçı (2013), Dönmez (2017) ve Sarıgedik (2020) de cinsel istismar ile travma sonrası stres bozukluğu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Ayrıca cinsel istismarın stres mekanizmalarında bozulmalara neden olduğu da tespit edilmiştir (Atabay, 2016). Literatür incelendiğinde benzer sonuçların tespit edildiği gözlemlenmiştir (Hager ve Runtz, 2012). Algılanan stres ve istismar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş (Hager ve Runtz, 2012) ve ebeveyn tarafından uygulanan ihmal ile algılanan stres arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Tarullo ve diğ., 2018).

Demir (2008) ergenlerin cinsel istismarı sonrasında akut stres bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu yaşadığını ifade etmiştir. İncelenen tezlerde benzer sonuçlar tespit edilerek Orakçı (2013) ve Sarıgedik (2020) ise istismar mağduru ergenler (kız çocuk) üzerine çalışmalarını yürütmüş ve travma sonrası stres bozukluğu yaşanıldığını tespit etmiştir. Dönmez (2017) kız ve erkek ergenler ile çalışmış ve travma sonrası stres bozukluğu yaşanıldığı hususunda benzer sonuçlar tespit etmiştir. Atabay (2016) ise kız ve erkek gruplar ile yaptığı araştırmasında cinsel istismarın stres mekanizmalarında bozulmaya neden olduğunu tespit etmiştir. Literatürde istismara maruz kalan ve kalmayan gruplar arasında karşılaştırmalı analiz yapılan çalışmaların sonuçları ile kıyaslama yapılmıştır. Literatürdeki çalışmada cinsel istismara maruz kalanların hayatları boyunca stres algılama ve algılanan stres ile çocuklarda kötü muamele arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir (Hager ve Runtz, 2012). Aynı çalışmada cinsel istismara maruz kalmayanların stres düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Literatürdeki bir başka çalışmada ise ergenlik dönemi ihmalin algılanan stresle pozitif, stresle başa çıkma stratejilerini geliştirme ve kullanma arasındaki anlamlı ve negatif ilişki tespit edilmiştir (Hyman ve diğ., 2007).

İncelenen tezler içerisinde değerlendirilen bir diğer değişkenin de öfke, zorbalık ve diktatör davranış türlerine etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Demircan (2017) doğrudan ergenler üzerinde yaptığı araştırmada ihmal ve cinsel istismar ile zorba davranışların uygulayıcısı olma arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit etmiştir. şahbudak (2018) ergen ve ebeveynler üzerinde yaptığı araştırmada cinsel istismara uğramış ergenlerin ebeveynlerinde, ergenlere karşı demokratik tutumların azaldığı ve diktatör tutumların arttığını tespit etmiştir. şahbudak (2018)'a benzer sonuçlar elde eden Ünal

(2019) doğrudan ergenler üzerinde yaptığı araştırmada cinsel istismar ile ebeveynlerin otoriter tutumları arasında anlamlı ilişki tespit etmiştir. Küçük (2019)'ün cinsel istismar nedeniyle hüküm giymiş ergenler üzerinde yaptığı çalışmada suçlu davranışlara eğilim ve zorbalık arasında anlamlı ilişki tespit etmiştir. Literatür ile karşılaştırıldığında ilgili tezlerin tespitleri ile uyduğu gözlemlenmiştir. Literatürdeki bir derleme makalesinde (Leeb ve diğ., 2011) öfke, zorbalık ve agresyon ile cinsel istismar arasında anlamlı bir ilişkinin tespit edildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca istismara ve ihmale maruz kalan ergenlerin agresif tavırlar sergiledikleri ve şiddet içeren zorbalıklara başvurdukları ifade edilmektedir (Cicchetti ve Teisl, 2008). Bu durumun, ergenlerin sosyal hayatlarına negatif etki ettiği de belirtilmiştir (Stirling ve Amaya, 2008).

Cinsel istismara uğramış ergenler üzerinde Ünal (2019)'ın yaptığı incelemede istismar ile sağlıksız aile işlevselliği arasında tespit ettiği anlamlı ilişki, Sarıgedik (2020)'in tespit ettiği cinsel istismar ile uyku kalitesi ve buna bağlı olarak yaşam kalitesinde düşüş, Koçtürk (2016)'ün tespit ettiği cinsel istismar ile bireysel ve ailesel psiko-sosyal sorunlar ve tekrar eden maruz kalımlarda psiko-sosyal sorunların artışı bulguları literatür ile uyumaktadır. Başer (2020)'in cinsel istismara maruz kalmış ergenler üzerinde yapmış olduğu inceleme sonucunda elde ettiği sosyal becerilerdeki düşüş bulguları hem diğer araştırmaların sonuçları ile hem de literatürdeki araştırmaların sonuçları ile örtüşmektedir. Cinsel istismarın ergenlerde (Demircan, 2017; Küçük, 2019) ve ebeveynlerinde (Şahbudak, 2018; Ünal, 2019) agresyonu, öfkeyi ve zorbalığı ile sosyal ilişkiler, hayat ve kaygıyı (Koçtürk, 2016; Eslek; 2018; Başer, 2020) yordadığı bulgular ile tutarlı sonuçları işaret ederek neden sonuç ilişkisini ortaya koymaktadır. Ergenlerdeki cinsel istismar sonrası immün sistem değişikliklerini laboratuvar sonuçlarına göre inceleyen ve maruz kalanların bağışıklık sisteminin bozulduğunu tespit eden Ayaydın (2012)'in araştırması cinsel istismar durumunun ergen sağlığı üzerindeki büyük etkisini kanıtlamaktadır.

Şahbudak (2018) annelerinde geçmiş dönem travma öyküsü bulunan cinsel istismara maruz kalmış ergenlerin anneleri tarafından ihmal edildiğini tespit etmiştir. Bu durum literatür ile uyumaktadır. Ebeveyn geçmiş dönem öyküsünün gücü ile çocuklara uygulanan kötü muamelenin gücü arasında anlamlı ilişkili söz konusudur (Pears ve Capaldi, 2001). Ayrıca geçmiş dönem, çocukluğunda cinsel istismara

uğrayan ailelerin çocuklarına kötü muamele ve ihmal uyguladığı da belirtilmiştir (Dixon ve diğ., 2005). Bununla beraber ailede ruh sağlığı problemi olmasının cinsel istismarı yordadığı (Şahbudak, 2018) ifade edilmiştir. Literatürdeki bir meta-analiz çalışmasında ailede ruhsal sağlık sorunu olmasının cinsel istismarda risk faktörü olduğu ifade edilmiştir (Mulder ve diğ., 2018). Bir diğer nicel araştırmada ise ebeveynlerde psikiyatrik rahatsızlık olması durumunda çocukların cinsel istismara uğrama oranlarında üç katına kadar artışların olduğu ifade edilmiştir (Walsh ve diğ., 2002).

İncelenen tezler içerisinde değerlendirilen bir diğer değişkenin de sosyo-demografik düzeylere bağlı olarak ihmal ve istismarın yordanmasıdır. Çağdaş (2002), Şanyüz (2009), Özcan (2010) ve Kılıç (2016) düşük eğitim düzeyine göre, Doğan (2009), Özcan (2010), Atabay (2016), Kılıç (2016) ve Kırbaç (2017) düşük ekonomi düzeyine göre cinsel istismar ve ihmalin yordandığını tespit etmişlerdir. Sosyo-demografik ve ekonomik düzeylere cinsel istismarın ve ihmalin yordanması literatür ile uyumaktadır. Ebeveynlerin sosyo-ekonomik düzeylerinin çocuklara yönelik kötü muameleleri ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu bildirilmiştir (Pears ve Capaldi, 2001). Ayrıca ilgili araştırmaların düşük cinsel istismara maruz kalanların düşük ekonomik gelir ve eğitim düzeyine sahip ergenlerde yoğunlaştığını göstermektedir. Eslek (2018)'in erken ergenlik döneminde çocuk cinsel istismarını önleme programının etkililiğini incelediği araştırmanın sonucunda cinsel istismar ile anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit ettiği gözlemlenmiştir.

6. SONUÇ

Bu araştırma sonucunda, ülkemiz genelinde hazırlanan, ergenlerde ihmal ve cinsel istismar durumlarına yönelik çalışmaların doküman analizi ile değerlendirilmesi yapılmıştır. Kayıtlı dokümanları Ulusal Tez Merkezi'nde taratmadan önce değerlendirme yapabilmek için 3 ölçüt belirlenmiştir. Bahsi geçen ölçütler doğrultusunda; 2000 yılı sonrası yayımlanan, izinli, onaylı, Türkçe, ergenlik dönemindeki bireyleri kapsamı ile ihmal ve istismar türlerinden cinsel istismarı içeren çalışmalar araştırmaya dâhil edilmiştir.

Tüm ölçütler dâhil edilmeden önce yapılan araştırmada ihmal ve istismar durumlarına yönelik 612 çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Birinci ölçütün Ulusal Tez Merkezi'nde uygulanması ile 2000 yılı sonrası, izinli, onaylı ve Türkçe filtrelerine göre tarama yapıldığında toplam 500 çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Ancak ilgili çalışmalar iki farklı durum üzerinden aratıldığı ve birlikte yani ihmal ve istismarın aynı anda çalışıldığı tezlerin olacağı öngörüldüğü için mükerrer çalışmalar tespit edilmiştir. Bu durum sonucunda 110 mükerrer çalışma örneklemden çıkarılarak 390 çalışma üzerinden ölçütler uygulanmaya devam edilmiştir. Birinci ölçüte göre listelenen tezlerin ikinci ölçüt doğrultusunda değerlendirilmesi ile ergen yaş guruplarında ihmal ve istismar durumlarına yönelik 50 tezin olduğu tespit edilmiştir. Ancak ergenlere yönelik olma durumuna göre kabul edilmeyen bazı tezlerin ergen yaş gurubunun bir kısmına (örneğin; 7-14, 4-15, 15-25 vb.) yönelik çalışma yürüttüğü gözlemlenmiştir. Bu çalışmaların dâhil edilmeme sebebi tüm ergen (13-18 yaş gurubu) gurubunu içermiyor olmasıdır. İkinci ölçüte göre elenen tezlerin üçüncü ölçüt doğrultusunda değerlendirilmesi ile ergen yaş guruplarında ihmal ve cinsel istismar durumlarına yönelik 29 tezin olduğu tespit edilerek araştırmanın örneklemi belirlenmiştir. 29 tez içerisinde ihmal durumu üzerinde münferit bir çalışmanın yapılmadığı da ayrıca dikkat çekmektedir.

Araştırmanın birinci problemine göre incelenen örneklem gurubunda, ilk çalışmanın 2002 yılında yapıldığı ancak 2008 yılından sonra 2011 ve 2014 yılları hariç her yıl en

az bir, en çok dört çalışmanın yapıldığı tespit edilmiştir. Bu tespite göre son yıllarda daha çok kayıt tutulduğu ve konunun gündemde olmasına bağlı olarak artışın yaşandığı söylenebilir. Yapılan çalışmaların çoğunlukla yüksek lisans ve tıpta uzmanlık öğrencileri tarafından hazırlandığı, 29 tezden yalnız üç tanesinin doktora öğrencileri tarafından hazırlandığı tespit edilmiştir. Bir diğer dikkat çeken durum ise ilgili alanda hazırlanan tezlerin %79'unun psikiyatri ve psikoloji alanlarında hazırlanmış olmasıdır. Adli Tıp, eğitim ve öğretim, hemşirelik gibi alanlarda ilgili konu hakkında yapılan çalışmalar %30'un altında kalmış ve hukuk alanında hiç çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Konuyla ilgili çalışma yapan öğrencilerin cinsiyetlerinin kadın olduğu ve danışmanların yarısına yakınının akademik unvanının profesör olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaların da daha çok nicel çalışmalardan oluştuğu yalnız üç tanesinin nitel çalışma yaptığı ve 100 kişiye kadar olan örneklemeler üzerinden yapılan çalışmaların %50'den fazla olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaların %80'e yakınında örneklemi ergenlerin oluşturduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın birinci probleminin, alt problemlerine göre incelenen örneklem gurubundaki çalışmalarda ihmal üzerine olan tezlerin %6'sı ergenlere yönelik, cinsel istismar üzerine olan tezlerin ise %27,4'ü ergenlere yönelik olduğu tespit edilmiştir. İhmal üzerine olan tezlerin %12,5'i nitel, cinsel istismar üzerine olan tezlerin ise %10,3'ünün nitel olduğu da tespit edilmiştir.

Araştırmanın ikinci problemine göre tespit edilen bulgular doğrultusunda yapılan çalışmaların belirli konular altında odaklandığı, genel olarak sosyo-demografik durumların ihmal ve istismara olan etkisini, psikoloji alanında daha çok çalışma yapılmasına bağlı olarak negatif duygu düzeylerine olan etkisine ve ihmal ve istismarın bireyde neden olduğu sağlık ve ruhsal zarara bağlı olarak kendine verdiği zararı tespit etmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. İlgili bulgular doğrultusunda yapılan çalışmaların daha çok geçmiş durumu anlamaya ve mevcut zararları belirlemeye yönelik olduğu söylenebilir.

İncelenen tezlerde, yazarlar tercih ettikleri ölçekler üzerinden ergenlerdeki mevcut durumu tespit etmeye çalışmış ve değişkenlerin yordadığı kriterleri değerlendirmişlerdir. Mevcut tezler içerisinde ergenlerde ihmal ve cinsel istismarı yordayan değişkenler tespit edilmiştir. Gözlemlenen 25 nicel çalışmada negatif duygu durumlarını, uyumsuzluğu, öfke ve agresyonu, duygu düzenleme güçlüklerini,

fiziksel sađlıđı bozucu etkisini, stresi ve dűşűk sosyo-demografik Őartlara bađlı olarak yordadıđı tespit edilmiŐtir. Mevcut durumdan da anlaŐılacađı üzere fiziksel, ruhsal sađlık ve davranıŐsal etkileri üzerine tekrar eden çalıŐmaların daha çok tercih edilmesi sűz konusudur. Ergenlerde ihmal ve cinsel istismara yűnelik olarak gűzlemlenen çalıŐmalarda psiko-sosyal dűzeylerin daha çok incelenmesindeki temel neden çalıŐmaların daha çok psikoloji ile psikiyatri alanında hazırlanmıŐ olmasına bađlı olduđu dűŐűnűlmektedir.

7. ÖNERİLER

Ergenlerde ihmal ve cinsel istismara yönelik olarak gözlemlenen çalışmalarda psiko-sosyal düzeylerin daha çok incelenmesindeki temel nedenin çalışmaların daha çok psikoloji ile psikiyatri alanında hazırlanmış olduğu düşünülmektedir. Birbirini tekrar eden araştırmaların yerine farklı alanlarda tespit ve önerilere imkân sağlayacak çalışmaların yapılmasının önem taşıdığı düşünülmektedir. Yapılacak çalışmalarda öncelikle ihmal ve istismar kavramlarının münferit olarak ele alınmasını etkileyen faktörleri, koruyucu önlemleri, tedavi süreçlerini ve hukuksal olarak caydırıcı unsurların belirlenmesine odaklanılmasının literatüre daha çok katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre öneriler aşağıda araştırmacı türlerine göre sunulmuştur.

Alanda Çalışanlar İçin Öneriler

Alanda yapılacak bilimsel çalışmalar multidisipliner bir bakış açısı doğrultusunda disiplinler arası bütüncül bir yaklaşım ile ele alınarak; ihmal ve cinsel istismar mağduru çocukların ve bireylerin maruz kaldıkları travmayla başa çıkabilmelerini, baş etme becerilerinin güçlendirilmesini, ihmal ve cinsel istismar mağduriyeti sonrasında çocuğun ve gencin yüksek yararı için öncelikle istismarın her türünden korunması, hukuki açıdan desteklenmesinin sağlanması, tıbbi ve psikolojik destek sürecinin başlatılması ve sürdürülmesi, psikolojik iyilik halinin artırılması ile toplumsal yaşama sağlıklı bir şekilde uyum sağlamaları, dolayısıyla toplumsal iyilik halinin güçlendirilmesinin amaçlanması ile ilgili faaliyet gösteren bütün kurumlar, Sivil Toplum Kuruluşlarının işbirliği içinde hareket etmesi sonucu bu alanda yapılacak hizmetlerin işlevselliğinin artması için ihmal ve istismar mağduru çocukların her birinin sağlık, danışmanlık, hukuki destek hizmetlerine kolayca ulaşımına yönelik sosyal ve sağlık politikalarının belirlenmesi ve güncellenmesi noktasında belirleyici olacaktır.

Ayrıca İhmal ve İstismar konusunda failler yani suçlular ile ilgili olarak faillere yönelik daha çok kapsamlı araştırmalar yapılması, sahada faillere yönelik araştırma

yapılabilmesi için araştırma izinlerinin çıkartılması konusunda çalışmaların yapılması farkındalık açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Böylece ihmale ve cinsel istismara yönelik vakaların önlenmesi, koruyucu ve önleyici faaliyetler, mağdur hakları hususunda toplumsal bilinç düzeyini arttıracak çalışmalar ve kanun düzenlemeleri oluşturulabilir.

Ayrıca dikkat çeken bir diğer husus ise incelenen tezler içerisinde Psikoloji ve Psikiyatri dallarında çokça çalışma olmasına nazaran Dahili Tıp Bilimlerinde ve Acil Tıp Bilimlerinde araştırmalara rastlanılmamış olmasıdır. İlgili alan uzmanlarının istismara maruz kalan bireylere yönelik tedavi hizmetinin başlangıcında Gastrointestinal bulgular ve bu bulgulara bağlı fiziksel belirtiler üzerine detaylı hazırlanacak araştırmaların yol gösterici olma niteliği taşıyacağı ve cinsel istismara yönelik risk faktörlerinin tespiti, tedavisi, önleyici tedbirler alınması aşamasında oldukça önem arz ettiği düşünülmektedir.

Adli Tıp Uzmanlarının konu ile ilgili olarak cinsel istismar belirtilerine dair eğitim alması gerektiği, cinsel saldırıya maruz kalan bireylerde Gastrointestinal bulguların ve bu bulgulara bağlı olarak mide-bağırsak vb. fiziksel belirtilerin gözlemlenmesi konusunda bilgi ve tecrübelerin paylaşılması tanı ve tedavi açısından da önem taşımaktadır. Cinsel istismarın önlenmesi, tespiti, istismar öyküsünün ortaya çıkartılmasının ardından uygun müdahale ve tedavi/destek planının oluşturulması faaliyetleri bakımından çocuk-ergenlerle çalışan meslek gruplarının tümüne Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığı'na bağlı Üniversitelerde lisans ve lisansüstü eğitim programlarında Çocuk İstismarı ve Çocuk Hakları hususunda eğitim programının oluşturulması gerekmektedir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

Araştırma neticesinde ergenlere yönelik çalışmaların çok az olduğu gözlemlenmiştir. İnsan hayatının en önemli geçiş evrelerinden biri olan ergenlik sürecindeki ihmal ve istismar üzerine bu denli az çalışma yapılmış olması bu durumun gerçek boyutu hakkındaki bilgilere ve doğru verilere ulaşamadığı sonucunu işaret etmektedir. Bu alanda daha çok gözlem ve grup odaklı çalışmaların yapılması ilgili devlet kurumlarının, yerel yönetimlerin ve STK'ların uyguladığı faaliyetlere ve çözümlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ancak yapılan çalışmalardan yalnız üç tanesinde ihmal ve istismara maruz kalma konusunda kesinleşmiş gruplar ile çalışıldığı gözlemlenmiştir. Bulunduğumuz coğrafyanın sosyal ve kültürel normları gereği ergenlerin cinsel istismar durumlarını dile getirmede tereddüt ve korku yaşayacakları görüşüne inanılmaktadır. Bu nedenle diğer çalışmalarda elde edilen verilerin, korunma iğgds ile yanlış cevaplar içerebileceği düşünülmektedir.

Bahsi geçen durumun önüne geçmek için daha çok ihmal ve istismarı kanıtlanmış gruplarla çalışmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Araştırmanın başında Türkiye'deki ergenlere yönelik ihmal ve cinsel istismar üzerine olan farkındalığı ve nlenmesine yönelik yapılacak faaliyetlere yol gösterici niteliği taşıyan akademik çalışmaların mevcut durumu tespit edilmek istenmiştir.

Araştırmanın sonucunda ilgili durum için daha çok çalışma yürütülmesi gerektiği açıkça tespit edilmiştir. Ülkelerin ve ülkemizin geleceğini temsil eden gençlerinin fiziksel, psikolojik sağlıklarının korunmasında, psikososyal gelişimleri açısından bu çalışmaların ne denli önem taşıdığı da tespit edilmiştir. Gençlere yönelik yapılacak çalışmalar koruyucu ve önleyici faaliyetler ile önlem/tedbir, tespit/teşhis, caydırma ve tedavi/rehabilitasyon konularında oldukça önem taşımaktadır. Bu alanda araştırma yapacak akademisyenler diğer tüm alanlarda bilimsel çalışma yapan akademisyenlerden farklı olarak hayat kurtarabileceği bir çalışmaya imza attığına inanarak hareket etmesi gerçek dışı olmayacaktır.

Yapılacak akademik çalışmalar ile ortaya konulacak tespitler doğrultusunda ocuk ihmali ve istismarına yönelik koruyucu ve önleyici faaliyetler kapsamında ihmale uğramış ve cinsel istismar mađđuru çocuklar ve ailelerine yönelik risk faktörlerine ilişkin farkındalık düzeyinin artması, istismarı önlemeye yönelik bilinçlendirme çalışmaları ile bu risk alanının görünür kılınması, dolayısıyla cinsel istismarın biyopsikososyal rehabilitasyon süreçlerine ilişkin sağlık, sosyal hizmet politikalarının revize edilmesi ve bu alandaki akademik çalışmaların sayısının nitelik ve nicelik bakımından artırılması gerekmektedir.

İhmal ve İstismar konusunda ebeveynlerin düşünceleri, istismar hususundaki görüşlerinin araştırılmadığı dikkat çekmiştir. Konunun neden araştırılmadığına dair ve bu konu ile ilgili çalışmaların arttırılması coğrafi, kültürel ve müdahale konularında ilgili kişilere avantaj sağlayacağı düşünülmektedir.

Ruh Sağlığı alışanları İçin neriler

Ergenlerde ihmal ve cinsel istismar üzerine yapılan bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda ruh sağlığı çalışanlarının yaklaşımlarının ne denli önemli olduğu dikkat çekmiştir. İhmale ve cinsel istismara maruz kalan mağdurların ilgili çalışanlar tarafından gözlem ve tedavi etme süreçlerinin kayıtlanması ve paylaşıma açılması önem taşımaktadır.

Uygulanan tedavi süreçlerinin ve elde edilen psikolojik iyileşmenin varyansı yeni vakalarda daha hızlı ve etkili müdahaleye imkân sağlayacağı için önem taşımaktadır. Böylece vakit kazanımı söz konusu olacak ve tecrübe aktarılabilir hale gelecektir. Ayrıca alanda çalışma yapacak akademisyenlere yenilikçi ve sürdürülebilir yöntemler üretme konusunda kaynak oluşturacaktır. İlgili yöntemler ile sosyal hizmet çalışanları, rehber ğretmen/psikolojik danışmanların da gözlem ve tespit yeteneklerinin arttırılmasına imkân sağlanacaktır.

Ruh sağlığı çalışanlarının konu ile ilgili gerekli hassasiyeti gösterdiği bilinmektedir. Ancak bilgi ve tecrübe yetersizliği nedeniyle oluşabilecek yersiz ve yanlış müdahalenin önüne geçebilmek için ilgili çalışanlar ergen ihmali ve istismarı konularında spesifik eğitimlerle desteklenmelidir. Böylece verimlilik maksimize edilirken zaman ve diğer kayıpların önüne geçilebilecektir.

Rehber ğretmenler/Psikolojik Danışmanlar İçin neriler

Ergenlerde ihmal ve cinsel istismar üzerine yapılan bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda Rehber ğretmenler/Psikolojik Danışmanların yaklaşımlarının ruh sağlığı çalışanları kadar önemli olduğu dikkat çekmektedir. Vakaların tespiti ve önlenmesi açısından başlangıç noktasının ilgili öğretmenlerin ve danışmanların büyük sorumluluğunun olduğu düşünülmektedir.

Düzenli takip edilen öğrencilerdeki eğilimler, tutumlar ve sosyalleşme düzeyleri gözlemlenerek birebir görüşme sıklıkları arttırılmalıdır. İlgili ğretmen/danışmanlara vaka tespitleri konusunda envanterler hazırlamaları konusunda akademik destek verilmeli. İlgili envanterler gizlenen, bastırılan ve korkulan durumların tespitinde zaman ve iletişim açısından avantaj sağlayacağı düşünülmektedir.

Sosyal Hizmet Çalışanları İçin Öneriler

Ergenlerde ihmal ve cinsel istismar üzerine yapılan bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda sosyal hizmet çalışanları için çocuk ve ergenlerde ihmal ve cinsel istismara yönelik risk faktörlerinin belirlenmesi, ihmal ve istismar türlerinin çoğunlukla bir arada ve birbiriyle bağlantılı olması nedeniyle mağdura ve ebeveynlerine yönelik uygun sosyal hizmet planının belirlenmesi ve uygulanması noktasında, risk faktörlerinin azaltılması ve ortadan kaldırılmasına yönelik koruyucu ve önleyici hizmet modellerinin oluşturulması gerekmektedir. İhmal ve cinsel istismar riskinin tespiti, çocuk ve ergenlere yönelik cinsel istismarı önlemeye yönelik eğitici programların hazırlanması sırasında disiplinler arası bakış açısıyla vakaya yönelik çocuk/ergen/aile ile çalışan paydaş kurum/kuruluşların işbirliğinin, sunulacak hizmetlere yönelik koordinasyonun sağlanması önemlidir.

İhmal ve istismar mağduriyeti hususunda ergenlik dönemindeki bireylere ve ebeveynlere yönelik psiko eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması aşamasında kurumlar ve bakanlıklar arası iş birliğinin sağlanması, ergenlik dönemindeki bireylere ve ailelerine yönelik işlevsel hizmetin sunulması bakımından oldukça önemlidir. Ergenlik dönemindeki bireylere yönelik ihmal ve istismar açısından risk faktörlerinin tespitinin ardından bireye ve ailesine yönelik danışmanlık hizmetini sağlayacak ekipler hazırlanmalıdır. İlgili ekipler, uzman meslek elemanlarından seçilmeli ve aile yanında destek hizmeti alan ergenlik dönemindeki bireye/çocuğa yönelik psikolojik destek hizmetlerinin, belirlenen sosyal hizmet uygulama planının işlevselliği noktasında detaylı ve uzun süreli değerlendirmeler yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Mağdur bireylere yönelik 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının uygulanması sırasında kurumlar arası iş birliğinin, gerekli olan koordinasyonun organize edilmesi, ayrıca mağdurun öncelikle fiziksel ve psikolojik sağlığının korunması, rehabilitasyonunun sağlanması açısından Sağlık Bakanlığı'na bağlı kurum ve kuruluşlarca gerekli sağlık hizmetinin uzman ekipler tarafından uygun koşullar altında ve zaman kaybetmeksizin sunulması gerekmektedir. İstismar mağduriyetinin bireydeki ruhsal etkilerinin ve tedavisinin uygun sürece sağlanması ve mağduriyetin bireyde ruhsal etkisinin izlenmesi ve sağlık hizmetinin bütüncül açıdan sunulması noktasında önemlidir. Aynı şekilde

mağdur bireylerin eğitimine devamının sağlanması, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı birimler tarafından takip ve eğitsel destek sisteminin daha işlevsel uygulanması, zorunlu eğitim çağındaki bireyin örgün eğitime devamının sağlanması, örgün eğitime devam edilememesi halinde mesleki/yaygın eğitim hizmetlerinden yararlanması için gerekli olan eğitsel destek uygulama planlarının oluşturulması ve etkili hale getirilmesinin sağlanması rehabilitasyon ve destek süreçlerinde mağdur bireyin psikososyal gelişimi açısından oldukça önemli bir husustur.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, A.** (2004). Sosyal Değişme ve Din. İstanbul: Rağbet Yayınları
- Aktuğ, T.** (2006). Ergenlerde Akran Baskısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin Üniversitesi.
- Al Odhayani, A., Watson, WJ. ve Watson, L.** (2013). Behavioural Consequences of Child Abuse. Canadian Family Physician, 59(8): 831-836.
- Arı, R.** (2017). Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme, Nobel Akademik Yayıncılık, 7. Baskı
- Atabay, E.** (2016). Cinsel İstismar Mağduru Ergenlerde Oksidatif Stres Düzeyi ve Psikopatoloji Gelişiminde Rol Oynayan Faktörlerin İncelenmesi, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Tıp Fakültesi, Marmara Üniversitesi
- Atamer, A.** (2005). Çocuk İstismarı Tarama Anketi: Geliştirme, Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Avcı, M.** (2010). Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1) , 39-63.
- Ayaydın, H.** (2012). Ergenlerde (13-18 Yaş) Cinsel İstismar Sonrası İmmün Sistem Değişikliklerinin Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Tıp Fakültesi, İstanbul Üniversitesi
- Aydın, B.** (2018). Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim (Edt. Binnur Yeşilyaprak), Gelişimin Doğası, Ankara: Pegem Yayıncılık, 21. Baskı.
- Bacanlı, H.** (2006). Gelişim ve Öğrenme. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 12. Baskı.
- Bahadır, A.** (1994). Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uludağ

Üniversitesi.

- Bakır, E. ve Kapucu, S.** (2017). Çocuk İhmali ve İstismarının Türkiye’de Yapılan Araştırmalara Yansıması: Bir Literatür İncelemesi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 4 (2), 13–24.
- Ballı, Ö.** (2010). Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesine Başvuran Çocuk İstismarı ve İhmali Olgularının Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Tıp Fakültesi, Çukurova Üniversitesi.
- Başer, S. M.** (2020). Ergenlerin İstismara Maruz Kalma Durumları ile Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi
- Bayraktar, M. M.** (2007). Gençlik Döneminde Görülen Bazı Psikolojik Belirtiler Ve Din Eğitimi İlişkisi-Obsesif Kompulsif Belirti Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Bekir, O.** (2017). Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik-Yaşlılık-Ölüm, İmge Kitabevi Yayınları, 11. Baskı
- Bonvanie, I. J., van Gils, A., Janssens, K. A., ve Rosmalen, J. G.** (2015). Sexual Abuse Predicts Functional Somatic Symptoms: An Adolescent Population Study. *Child Abuse & Neglect*, 46, 1-7.
- Boğa, E.** (2017). Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri ile Aile İçi İstismar Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F.** (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* 25. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları.
- Cicchetti, D. ve Kim, J.** (2010). Longitudinal Pathways Linking Child Maltreatment, Emotion Regulation, Peer Relations, and Psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(6): 706-716.
- Cicchetti, D. ve Teisl, M.** (2008). Physical Abuse, Cognitive and Emotional Processes, and Aggressive/Disruptive Behavior Problems. *Social Development*, 17(1): 1-23

- Cirhinlioğlu, F. G.** (2014). *Din Psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı
- Chen, L.P., Murad, M.H., Paras, M.L., Colbenson, K.M., Sattler, A.L., Goranson, E.N. ve Zırakzadeh, A.** (2010). Sexual Abuse and Lifetime Diagnosis of Psychiatric Disorders: Systematic Review and Meta-Analysis. In *Mayo Clinic Proceedings*, 85(7): 618-629.
- Chiesa, A. Goldson, E.** (2017). Child Sexual Abuse. *Pediatrics in Review*, 38 (3): 105-118.
- Creswell, J. W.** (2012). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantative and Qualitative Research* (4th ed.). Boston: Pearson Education.
- Çağdaş, S. S.** (2002). İstanbul İlinde Sanayide Çalışan Çocukların Karşılaştıkları İstismar ve İhmaller, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi
- Çepni, S.** (2018). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş. Celepler Matbaacılık, Trabzon, 8. Baskı.*
- Demir, M.** (2008). Çocuk ve Ergenlerin Cinsel İstismarı Sonrasında Akut Stres Bozukluğu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu Özelliklerinin İncelenmesi, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Tıp Fakültesi, Uludağ Üniversitesi
- Demir, M. H. B.** (2018). Cinsel İstismara Uğramış Kız Ergenlerde Cinsel Travmanın Beyinde Yaptığı Yapısal Değişikliklerin Araştırılması, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Tıp Fakültesi, Ege Üniversitesi
- Demircan, B.** (2017). 12-15 Yaş Arası Ergenlerde İstismar ve İhmal İle Akran Zorbalığı ve Benlik Algısı Arasındaki İlişki, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi
- Deveci, S. ve Açıık, Y.** (2003). Çocuk İstismarı Nedenlerinin İncelenmesi, *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 12 (4)
- Dixon, L., Browne, K. ve Giachritsis, C. H.** (2005). Risk Factors of Parents Abused As Children: A Mediatonal Analysis of The İntergenerational Continuity of Child Maltreatment (Part I). *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(1): 47-57.
- Dvir, Y., Ford, J. D., Hill, M. ve Frazier, J. A.** (2014). Childhood Maltreatment,

Emotional Dysregulation, and Psychiatric Comorbidities. *Harvard Review of Psychiatry*, 22(3): 149.

Doğan, Ö. Ö. (2009). Cinsel İstismara Uğrayan Ergen Olgularda Bireysel, Ailesel ve İstismara Ait Özelliklerin Tanımlanması ve Bu Özellikler İle Birlikte Başa Çıkma Biçimleri, Aile İşlevleri ve Anne Baba Tutumlarının ve Olgu Olmaya Etkisinin Belirlenmesi, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Tıp Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi

Dönmez, Y. E. (2017). Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ergen Hasta Popülasyonunda Online Cinsel İstismar Sıklığı, İlişkili Risk Faktörleri ve Sonrasında Oluşabilecek Travma Sonrası Stres Bozukluğu, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Tıp Fakültesi, İnönü Üniversitesi

Dursunkaya, D. (2008). Duygusal Örselenme ve İhmal. F. Çuhadaroğlu Çetin (Ed.), Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı. Ankara: HYB Yayıncılık.

Eker, E. ve Karaboğa, F. (2018). Ebeveyn Reddi Algısı Yüksek Olan Ergenlerin Bazı Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 4 (1) , 33-56.

Ekşi, A. (2011). Ben Hasta Değilim Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü, Nobel Tıp Kitapları Yayınevi, İstanbul, 2. Baskı

Ereymiş, S. (2001). Çocuk İhmali Nedir? *İzmir Atatürk Hastanesi Tıp Dergisi*, 39 (2), 7.

Er, T. (2010). Cinsel İstismara Maruz Kalan ve Kalmayan Ergenlerin Anksiyete, Depresyon ve Benlik Algısı Açısından Karşılaştırılması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi

Eslek, D. (2018). Erken Ergenlik Döneminde Çocuk Cinsel İstismarını Önleme Programının Etkililiğinin İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ege Üniversitesi

Gander, M. ve Gardiner, H. (2015). Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev: Donmez, A. ve Çeleni N. H., İmge Kitapevi. 8. Baskı.

Giardino, A. P., Lyn, M. A. ve Giardino, E. R. (2010). Chapter 1 Introduction: Child Abuse and Neglect. In: *Practical Guide to the Evaluation of Child*

Physical Abuse and Neglect (2nd Ed.), New York: Springer. 3-30.

Gökler, R. (2006). Eğitimde Çocuk İstismarı ve İhmaline Genel Bir Bakış. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3, 47-76

Göğebakan, M. (2018). İhmal ve İstismar Mağduru Ergenlerde Psikolojik Destek Alma Tutumları ve Terapötik İşbirliğinin Psikopatolojik Özellikler ve Şemalarla İlişkisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Güneş, B. (2019). Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmal Düzeylerinin Sosyal Destek, Akran İlişkileri ve Umut Tarafından Yordanması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi

Günay, E. (2006). Müzik Sosyolojisi Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2. Baskı

Gürsu, O. (2011).Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi.

Hager, A.D. ve Runtz, M.G. (2012). Physical and Psychological Maltreatment in Childhood and Later Health Problems in Women: An Exploratory Investigation of The Roles of Perceived Stress and Coping Strategies. Child Abuse & Neglect, 36(5): 393-403.

Hergüner, S. (2011). Çocuk Hakları Açısından Çocuk İhmali ve İstismarı El Kitabı. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi'nde Sunulan Bildiri, İstanbul.

Hovens, J.M., Giltay, E.J., Penninx, B.H. (2017). Emotional Scars: Impact of Childhood Trauma On The Development of Depressive and Anxiety Disorders Later in Life. Tijdschrift Voor Psychiatrie, 59(5): 286-296.

Hökelekli, H. (2017). Din Psikolojisi, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. Baskı

Hyman, S. M. ve Paliwal, P. (2007). Childhood Maltreatment, Perceived Stress, and Stress-Related Coping in Recently Abstinent Cocaine Dependent Adults. Psychology of Addictive Behaviors, 21(2): 233.

- İHD.** (2008). İnsan Hakları Derneği Bülteni, Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme. Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu. Ankara: Berkay Ofset.
- Infurna, Mr., Reichl, C., Parzer, P., Schimmenti, A., Bifulco, A. ve Kaess, M.** (2016). Associations Between Depression and Specific Childhood Experiences of Abuse and Neglect: A Meta-Analysis. *Journal of Affective Disorders*, 190: 47-55.
- Jackson, J. L., Burns, E. E., ve Harding, H. G.** (2010). Child maltreatment, emotion regulation, and posttraumatic stress: The impact of emotional abuse. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(8), 801-819
- Kaplan, S., Pelcovitz D. ve Labruna V.** (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part 1: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38(10), 1214-1222.
- Kaya, İ.** (2015). Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar Yaşantıları İle Davranış Problemleri ve Psikolojik Sağlımlıkları Arasında İlişkinin İncelenmesinde Otomatik Düşünceler ve Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Aracı Rolü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi
- Kılıç, Y.** (2016). Cinsel İstismar Mağduru Olan ve Olmayan 11-18 Yaş Arasındaki Bir Grup Kız Çocuğun Sosyo-Demografik Özellikler ve Psikolojik Belirtiler Bakımından Karşılaştırılması, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
- Kılıçoğlu, A. G.** (2010). Cinsel İstismar Mağduru Çocuk ve Ergenlerin Travmaya Tepkileri İle Anne-Babaların Tepkilerinin Karşılıklı İncelenmesi, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Tıp Fakültesi, Uludağ Üniversitesi
- Kırbaç, E.** (2017). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İnönü Üniversitesi
- Kocaer, Ü.** (2006). Hekim ve Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara

Üniversitesi, İstanbul

- Koç, M.** (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (17) , 231-238.
- Koçtürk, N.** (2016). Tekrarlanan Cinsel İstismara Maruz Kalan Ergenlerin Bireysel ve Ailesel Risk Faktörleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.
- Koçtürk, N. ve Yüksel, F.** (2018). The Characteristics of Child Sexual Abuse in the School Environment in Turkey. Journal of Child Sexual Abuse, 27 (7): 852-869
- Kolburan, G. ve Demir, S. C.** (2018). Cinsel Taciz: Hukuki ve Psikolojik Bir Değerlendirme, Türkiye Klinikleri J Foren Med-Special Topics 2018;4(1):26-32.
- Kolburan, G.** (2020). Duygusal İstismar – Adli Psikoloji, Kolburan, G. (Edt.), Adli Psikoloji Bakış Açısıyla Duygusal İstismar, Seçkin Yayınları, İstanbul, s.: 17-28.
- Koçcu, Ş.** (1991). Çocuk İstismarı ve İhmali, B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Editörler), Aile Yazıları 3. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A.** (2019). Ergenlik Psikolojisi, Remzi Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, Geliştirilmiş 21. Baskı.
- Kurt, G. D. ve Yıldız, E. Ç.** (2020). Kişilik Kuramları, Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Öyküleriyle, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Küçük, Z. G.** (2019). Cinsel İstismar Suçundan Hüküm Alan Ergenlerin Cinsel Saldırgan Davranışta Bulunmalarını Destekleyen Bilişsel Yapıların ve İlişkili Faktörlerin Araştırılması, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
- Leeb, R. T., Lewis, T. ve Zolotor, A. J.** (2011). A Review of Physical and Mental Health Consequences of Child Abuse and Neglect and Implications For Practice. American Journal of Lifestyle Medicine, 5(5): 454-468.
- Lindert, J., Von E. O., Grashow, R., Gal, G., Braehler, E. ve Weisskopf, M.G.**

- (2014). Sexual and Physical Abuse in Childhood is Associated With Depression and Anxiety Over The Life Course: Systematic Review and Meta-Analysis. *International Journal of Public Health*, 59(2): 359-372.
- Lynch, M.** (1991). Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması; Ulusal Kongresi'nde Sunulan Bildiri, Gözde Repro Ofset, Ankara
- Mak, J. Y., Devries, K. M., Child, J. C., Falder, G., Bacchus, L. J., Astbury, J., ve Watts, C. H.** (2014). Childhood sexual abuse and suicidal behavior: a meta-analysis. *Pediatrics*, 133(5), e1331-e1344.
- Maniglio, R.** (2010). Child Sexual Abuse in The Etiology of Depression: A Systematic Review of Reviews, *Depression and Anxiety*, 27: 631–642
- Mayer, J. D.** (2007). Asserting the Definition of Personality. *The Online Newsletter for Personality Science*, 1, 1-4.
- Mulder, T. M., Kuiper, K. C., Van Der Put, C. E., Stams, G. J. J., ve Assink, M.** (2018). Risk Factors For Child Neglect: A Meta-Analytic Review. *Child Abuse & Neglect*, 77: 198-210.
- Narang, D. S. ve Contreras, J. M.** (2000). Dissociation As A Mediator Between Child Abuse History and Adult Abuse Potential. *Child Abuse & Neglect*, 24(5): 653-665.
- Ng, Q. X., Yong, B. Z. J., Ho, C. Y. X., Lim, D. Y., ve Yeo, W. S.** (2018). Early life sexual abuse is associated with increased suicide attempts: an update meta-analysis. *Journal of psychiatric research*, 99, 129-141.
- Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J., ve Vos, T.** (2012). The Long-Term Health Consequences Of Child Physical Abuse, Emotional Abuse, and Neglect: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Plos Medicine*, 9(11), E1001349
- Orakçı, G.** (2013). İstismar Mağduru 13-18 Yaş Arası Kız Çocukları: Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Suçluluk ve Utanç Duygusu, Psikolojik Değerlendirme, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haliç Üniversitesi.
- Önal, Ç.** (2007). Çocuk İstismarı, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye

Klinikleri Pediatrik Bilimleri Dergisi, Pediatrik Nöroşirurji Özel Sayısı, 3
(1):27-29

Özbay, M. H., Örsel, S., Akdemir, A., Cinemre, B. ve Aktaş, A.M. (2002).
Psikiyatri Polikliniğine Başvuran Ergenlerde Kendilik Algısı ile Demografik
Değişkenlerin Etkileşimi: Kontrollü Bir Çalışma. 3 P Dergisi, 14 (1):23-32.

Özcan, M. C. (2010). İstismar ve İhmalin Çocuklar Üzerindeki Fiziksel ve
Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),
Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi

Özdemir, A. S. (1989). Çocuğun Fiziksel Yönden İstismarı Ve İhmali Ankara'daki
Alt Ve Üst Toplumsal Ekonomik Düzeydeki Ortaokul Öğrencileri Üzerinde
Ana-Babanın Fiziksel İstismar Ve İhmal Davranışlarının Karşılaştırılması,
(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi / Sosyal
Bilimler Enstitüsü

Özgentürk, İ., Karğın, V. ve Baltacı, H. (2012). Aile İçi Şiddet ve Şiddetin
Nesilden Nesile İletilmesi. Turkish Journal of Police Studies, 14(4), 55–77.

Pala, B. (2011). Geleceğin Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda
Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri. (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi),
Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

**Paras, M. L., Murad, M. H., Chen, L. P., Goranson, E. N., Sattler, A. L.,
Colbenson, K. M., ve Zirakzadeh, A.** (2009). Sexual Abuse and Lifetime
Diagnosis of Somatic Disorders: A Systematic Review and Meta-Analysis.
Jama, 302(5), 550-561.

Parman, T. (1997). Ergenlik: Bir Giriş Yazısı. 3P Dergisi, 5(4): 7-8

Parman, T. (2017). Ergenlik ya da Merhaba Hüzün, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 5.
Baskı.

Pears, K. C. ve Capaldi, D.M. (2001). Intergenerational Transmission of Abuse: A
Two Generational Prospective Study of An At-Risk Sample. Child Abuse &
Neglect, 25(11): 1439-1461.

Peker, H. (2014). Din Psikolojisi. Çamlıca Yayınları, İstanbul, 7. Baskı

Polat, O. (2005). Çocuk İstismarı ve Türkiye'deki Durumu. Klinik Çocuk Forumu.

- Polat, O.** (2008). Türkiye’de Çocuk Haklarının Durumu. *Toplum ve Demokrasi*, 2(2), 149–157
- Polat, O.** (2017). *Klinik Adli Tıp, Adli Tıp Uygulamaları*. Seçkin Yayıncılık. 8. baskı
Ankara.
- Polat, O.** (2019). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1, Tanımlar*. Seçkin Yayıncılık,
İstanbul, 3. Baskı
- Porcerelli, J.H., Jones, Jr., Klamo, R. ve Heeney, R.** (2017) Childhood Abuse in Adults in Primary Care: Empirical Findings and Clinical Implications. *The International Journal of Psychiatry in Medicine*, 52(3): 265-276.
- Saka, N.** (2011). *Ben Hasta Değilim, Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü, Gencin Bedensel Gelişimi ve Ergenlik Sorunları*.(Editör: Aysel Ekşi).
İstanbul: Nobel Tıp Kitapları
- Sarıgedik, E.** (2020). *Cinsel İstismar Nedeniyle Travma Sonrası Stres Bozukluğu Olan Kız Ergenlerde Uyku Kalitesi ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Tıp Fakültesi, Düzce Üniversitesi
- Selçuk, Z.** (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. 13. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Steinberg, L.** (2017). *Ergenlik*. Çeviri: Kolektif, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 3. Baskı
- Stirling, J, ve Amaya-Jackson, L.** (2008). Understanding The Behavioral and Emotional Consequences of Child Abuse. *Pediatrics*, 122(3): 667-673.
- Sweet, J. ve Resick, P.** (1979). The maltreatment of children: A review of theories and research. *Journal of Social Issues*, 35(2), 40–59.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1979.tb00800.x>
- Şahbudak, B.** (2018). *Aile İçi ve Aile Dışı Cinsel İstismar Mağduru Çocuk ve Ergenlerin Annelerinin Geçmiş Travma Öyküsü ve Bağlanma Özelliklerinin Birbirleriyle ve Sağlıklı Kontrollerle Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Tıp Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi

- Şahin, F.** (2002). Çocuk İhmalı: Tanı ve Tedavide Hekimler İçin İpuçları. Klinik Pediatri, 1(3), 103-106.
- Şanyüz, Ö.** (2009). Çocuk İstismarına Hekimlerin Yaklaşımı, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi), Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul Üniversitesi
- Şenver, Y. Ş.** (2006). Ergenlerin Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Durumları ve Aile İlişkilerinin Değerlendirilmesi. (Yayımlanmış Yüksek Lisan Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Şerif, M., Şerif, C. W.** (1996). Sosyal Psikolojiye Giriş 1-2. (çev: Mustafa Atalay, Aysun Yavuz). İstanbul: Sosyal Yayınları
- Şimşek, S.** (2010). Ergenlik Davranış Problemlerinin Anne-Babadan ve Öğretmenlerden Algılanan Duygusal İstismar Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Taner, Y. ve Gökler, B.** (2004). Çocuk İstismarı ve İhmalı: Psikiyatrik Yönleri, Hacettepe Tıp Dergisi, 35, 82-86.
- Tarullo, A. R., Hong, F., Mercurio, A. E., Liu, S., Cai, Q., ve Malley-Morrison, K.** (2018). Childhood Maltreatment And Perceived Stress in Young Adults: The Role Of Emotion Regulation Strategies, Self-Efficacy, and Resilience. Child Abuse & Neglect, 86, 136-146.
- Taş, A.** (2017). Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Çocuk İhmal ve İstismarı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- TDK.** (2020). Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 12.2019
- Tıraşçı, Y. ve Gören, S.** (2007). Çocuk İstismarı ve İhmalı. Dicle Tıp Dergisi. Cilt:34, Sayı: 1, (70-74).
- Topçu, S.** (2009). Silinmeyen İzler: Çocuk, Genç ve Engellilerin İstismar ve İhmalı. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Tugay, D.** (2008). Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Tüzün, O.** (2008). Kendine Zarar Verme Davranışı Olan Ergenlerin Aleksitimi, Mizaç ve Karakter Özellikleri ve Çocukluk Dönemi İhmal ve İstismarı Yönünden Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi
- UNICEF.** (2004). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarınaDairSozlesme.pdf
- Ünal, S.** (2019). Cinsel İstismara Uğramış ve Uğramamış 12-18 Yaş Arası Çocukların Anne Baba Tutumları ve Aile İşlevselliklerinin Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- Ünsal, A.** (1998). Çocuk İstismar ve İhmalinde Önemli Bir Etmen Olarak Aile, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi,14(3), 301–315.
- Walsh, C., Macmillan, H. ve Jamieson, E.** (2002). The Relationship Between Parental Psychiatric Disorder and Child Physical and Sexual Abuse: Findings from the Ontario Health Supplement. *Child Abuse & Neglect*, 26(1): 11-22.
- Wang, C. T. ve Holton, J.** (2007). Total Estimated Cost of Child Abuse and Neglect in The United States (1-5). Chicago, IL: Prevent Child Abuse America.
- Wekerle, C., Miller A.L., Wolfe D. A., ve Spindel B. C.** (2006). Childhood Maltreatment, *Advances in Psychotherapy: Evidence-Based Practice. Acta Pædiatrica*, ISSN 0803–5253.
- WHO.** (2006). World Health Organization, Preventing Child Maltreatment: A Guide to Taking Action and Generating Evidence. http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365_eng.pdf.
- Van, V. T., Wardenaar, K. J., Carlier, I. V. E., Spinoven, P., Penninx, B. W. J. H., ve Zitman, F. G.** (2013). Are Childhood and Adult Life Adversities Differentially Associated With Specific Symptom Dimensions Of Depression and Anxiety? Testing the Tripartite Model. *Journal Of Affective Disorders*, 146(2), 238-245.
- Yavuzer, H.** (2019). Çocuk Psikolojisi, Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna, Remzi

Kitabevi, İstanbul, 43. Baskı

Yavuz, K. (2012). Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

Yavuz, K. (2013). Günümüzde İnançın Psikolojisi. Ankara: Boğaziçi Yayınları.

Yazgan, İ. B., Bilgin, M. ve Kılıç A. M. (2018).Gelişim Psikolojisi Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 18. Baskı

Yenibaş, R. ve Şirin, A. (2007). Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk, Ankara: Nobel Yayıncılık

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 11. Baskı

Yolcu, H. (2009). İstismara Uğramış Çocuğa Eğitim Ortamında Yaklaşım: Rehber Öğretmenin Rolü. Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 7(25), 62-92.

Zoroğlu, S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Kora, M. ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2(2), 69–78.

EKLER

EK A: Araştırmaya Dâhil Edilen Tezler

Tez No	Yazar	Yıl	Tez Adı	Tez Türü	Konu
115619	SİBEL SERAP ÇAĞDAŞ	2002	İstanbul ilinde sanayide çalışan çocukların karşılaştıkları istismar ve ihmaller	Yüksek Lisans	Hemşirelik
262446	OLCAY TÜZÜN	2008	Kendine zarar verme davranışı olan ergenlerin aleksitimi, mizaç ve karakter özellikleri ve çocukluk dönemi ihmal ve istismarı yönünden değerlendirilmesi	Yüksek Lisans	Psikoloji
289294	MAHMUT DEMİR	2008	Çocuk ve ergenlerin cinsel istismarı sonrasında akut stres bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu özelliklerinin incelenmesi	Tıpta Uzmanlık	Psikiyatri
230134	ÖZLEM ÖNEN DOĞAN	2009	Cinsel istismara uğrayan ergen olgularda bireysel, ailesel ve istismara ait özelliklerin tanımlanması ve bu özellikler ile birlikte başa çıkma biçimleri, aile işlevleri ve anne baba tutumlarının ve olgu olmaya etkisinin belirlenmesi	Tıpta Uzmanlık	Psikiyatri
236703	ÖMÜR ŞANYÜZ	2009	Çocuk istismarına hekimlerin yaklaşımı	Tıpta Uzmanlık	Adli Tıp
247779	ÖZGE BALLI	2010	Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne başvuran çocuk istismarı ve ihmali olgularının değerlendirilmesi	Tıpta Uzmanlık	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları
272627	MELTEM CAN ÖZCAN	2010	İstismar ve ihmalin çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerinin incelenmesi	Yüksek Lisans	Hemşirelik
278791	TUĞÇE ER	2010	Cinsel istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin anksiyete, depresyon ve benlik algısı açısından karşılaştırılması	Yüksek Lisans	Psikoloji
307288	ALİ GÜVEN KILIÇOĞLU	2010	Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerin travmaya tepkileri ile anne-babaların tepkilerinin karşılıklı incelenmesi	Tıpta Uzmanlık	Psikiyatri
411782	HAMZA AYAYDIN	2012	Ergenlerde (13-18 yaş) cinsel istismar sonrası immün sistem değişikliklerinin değerlendirilmesi	Tıpta Uzmanlık	Allerji ve İmmünoloji; Psikiyatri; Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları

EK B: Araştırmaya Dâhil Edilen Tezler -2

Tez No	Yazar	Yıl	Tez Adı	Tez Türü	Konu
347821	GRESA ÇARKAXHIU BULUT	2013	Ergen cinsel istismar olgularında psikopatoloji gelişiminde rol oynayan faktörlerin ve serotonin gen polimorfizminin araştırılması	Tıpta Uzmanlık	Psikiyatri
350235	GİZEM ORAKCI	2013	İstismar mağduru 13-18 yaş arası kız çocukları: Travma sonrası stres bozukluğu, suçluluk ve utanç duygusu, psikolojik değerlendirme	Yüksek Lisans	Psikoloji
417609	İDRİS KAYA	2015	Ergenlerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile davranış problemleri ve psikolojik sağlamlıkları arasında ilişkinin incelenmesinde otomatik düşünceler ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü	Doktora	Eğitim ve Öğretim; Psikoloji
435215	NİLÜFER KOÇTÜRK	2016	Tekrarlanan cinsel istismara maruz kalan ergenlerin bireysel ve ailesel risk faktörleri	Doktora	Eğitim ve Öğretim; Psikoloji
452552	ENDER ATABAY	2016	Cinsel istismar mağduru ergenlerde oksidatif stres düzeyi ve psikopatoloji gelişiminde rol oynayan faktörlerin incelenmesi	Tıpta Uzmanlık	Psikiyatri
459983	YASEMİN KILIÇ	2016	Cinsel istismar mağduru olan ve olmayan 11-18 yaş arasındaki bir grup kız çocuğun sosyo-demografik özellikler ve psikolojik belirtiler bakımından karşılaştırılması	Yüksek Lisans	Psikoloji
450222	BİRGÜL DEMİRCAN	2017	12-15 yaş arası ergenlerde istismar ve ihmal ile akran zorbalığı ve benlik algısı arasındaki ilişki	Yüksek Lisans	Psikoloji
461112	YUNUS EMRE DÖNMEZ	2017	Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları ergen hasta popülasyonunda online cinsel istismar sıklığı, ilişkili risk faktörleri ve sonrasında oluşabilecek travma sonrası stres bozukluğu	Tıpta Uzmanlık	Psikiyatri; Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları
463324	ELİFCAN KIRBAÇ	2017	Çocuk istismarı ve ihmalinin bazı değişkenler açısından incelenmesi	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim; Psikoloji
486040	EBRU BOĞA	2017	Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile aile içi istismar arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelenmesi	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim; Psikoloji
510028	BEGÜM ŞAHBUDAK	2018	Aile içi ve aile dışı cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerin annelerinin geçmiş travma öyküsü ve bağlanma özelliklerinin birbirleriyle ve sağlıklı kontrollerle karşılaştırılması	Tıpta Uzmanlık	Psikiyatri; Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları
515121	DUYGU ESLEK	2018	Erken ergenlik döneminde çocuk cinsel istismarını önleme programının etkililiğinin incelenmesi	Yüksek Lisans	Psikoloji
525126	MÜGE GÖĞEBAKAN	2018	İhmal ve istismar mağduru ergenlerde psikolojik destek alma tutumları ve terapötik iş birliğinin psikopatolojik özellikler ve şemalarla ilişkisi	Yüksek Lisans	Psikoloji
646074	MELEK HANDE BULUT DEMİR	2018	Cinsel istismara uğramış kız ergenlerde cinsel travmanın beyinde yaptığı yapısal değişikliklerin araştırılması	Tıpta Uzmanlık	Psikiyatri

EK C: Araştırmaya Dâhil Edilen Tezler -3

Tez No	Yazar	Yıl	Tez Adı	Tez Türü	Konu
572031	BİRKAN GÜNEŞ	2019	Ergenlerin çocukluk dönemi istismar ve ihmal düzeylerinin sosyal destek, akran ilişkileri ve umut tarafından yordanması	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim; Psikoloji
577327	SEZİN ÜNAL	2019	Cinsel istismara uğramış ve uğramamış 12-18 yaş arası çocukların anne baba tutumları ve aile işlevselliklerinin değerlendirilmesi	Yüksek Lisans	Sosyal Hizmetler
606747	ZEYNEP GEDİK KÜÇÜK	2019	Cinsel istismar suçundan hüküm alan ergenlerin cinsel saldırgan davranışta bulunmalarını destekleyen bilişsel yapıların ve ilişkili faktörlerin araştırılması	Doktora	Adli Tıp; Psikoloji
638254	ENES SARIGEDİK	2020	Cinsel istismar nedeniyle travma sonrası stres bozukluğu olan kız ergenlerde uyku kalitesi ve yaşam kalitesinin değerlendirilmesi	Tıpta Uzmanlık	Psikiyatri; Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları
643688	SEVİL MERVE BAŞER	2020	Ergenlerin istismara maruz kalma durumları ile sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi	Yüksek Lisans	Eğitim ve Öğretim

EK D: İhmali ve İstismarı Yordayan Değişkenlere Göre Dağılımlar

Tez No	Kaynak	Örneklem	Tür	Örneklem Sayısı	Yordanan Değişkenler	İlişki Yönü	İhmal	Cinsel İstismar
115619	2002, Çağdaş	Ergen	Nicel	698	Cinsiyete Göre İhmal (Kız) Eğitim Düzeyine Göre Cinsel İstismar (Eğitim Açısından Dezavantajlı Grup)	Pozitif	Evet	Evet
230134	2009, Doğan	Ergen ve Ebeveyn	Nicel	61	Düşük Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Cinsel İstismar	Pozitif	-	Evet
236703	2009, Şanyüz	Hekimler	Nicel	1100	Yaş Göre Farkındalık İhtisas Alanına Göre Farkındalık İstismar Konusunda Eğitim Almış Olmaya Göre Farkındalık	Pozitif	-	Evet
247779	2010, Ballı	Ergen ve Çocuk	Nitel	484	Cinsiyete Göre, Araştırılan Alanların %75'inde (Kız)	Pozitif	Evet	Evet
262446	2008, Tüzün	Ergen	Nicel	40	Anksiyete ve Depresyon	Pozitif	Evet	Evet
272627	2010, Özcan	Ergen	Nicel	434	Ebeveyn Eğitim ve Gelir Düzeyi Psikolojik Belirtilerin Gözlemlenmesi	Pozitif	Evet	Evet
278791	2010, Er	Ergen	Nicel	100	Depresyon ve Anksiyete (Maruz Kalan) Benlik Algısı (Maruz Kalmayan)	Pozitif	-	Evet
289294	2008, Demir	Ergen ve Çocuk	Nicel	30	Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Sürekli Anksiyete, Depresyon	Pozitif	-	Evet
307288	2010, Kılıçoğlu	Ergen ve Ebeveyn	Nicel	60	Ebeveyn ve Maruz Kalanların Patolojik Bozukluğu	Pozitif	-	Evet
347821	2013, Bulut	Ergen	Nicel	19	Kendine Zarar Verme ve İntihar Girişimi	Pozitif	-	Evet
350235	2013, Orakcı	Ergen (Kız Çocuk)	Nitel	84	Negatif Duygu Durumları, İlaçlı Tedavi İhtiyacı, Patolojik Bozukluklar	Pozitif	-	Evet
411782	2012, Ayaydın	Ergen	Nitel	43	Maruz Kalanların Bağışıklık Sisteminin Bozulması	Pozitif	-	Evet
417609	2015, Kaya	Ergen	Nicel	671	Davranış Problemleri ve Psikolojik Dayanıklılık Azalması	Pozitif	-	Evet
435215	2016, Koçtürk	Ergen (Kadın)	Nicel	70	Bireysel ve Ailesel Psiko-Sosyal Sorunlar Tekrar Eden Maruz Kalımlarda Psiko-Sosyal Sorunların Artışı	Pozitif	-	Evet
450222	2017, Demircan	Ergen	Nicel	250	Cinsel İstismar ile Zorba Davranışların Uygulayıcısı Olma İhmal ile Benlik Algısı	Pozitif	Evet	Evet

EK E: İhmal ve İstismarı Yordayan Değişkenlere Göre Dağılımlar - 2

Tez No	Kaynak	Örneklem	Tür	Örneklem Sayısı	Yordanan Değişkenler	İlişki Yönü	İhmal	Cinsel İstismar
452552	2016, Atabay	Ergen	Nicel	50	Düşük Gelir ve Okul Devamlılığı Stres Mekanizmalarında Bozulma	Pozitif	-	Evet
459983	2016, Kılıç	Ergen (Kız Çocuk)	Nicel	90	Eğitim Seviyesi, Okul Devamlılığı, Zararlı Alışkanlıklar ve İntihara Eğilim Ebeveyn Sosyo-Ekonomik Düzeylerinin Düşüklüğü	Pozitif	-	Evet
461112	2017, Dönmez	Ergen	Nicel	189	Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Pozitif	-	Evet
463324	2017, Kırbacı	Ergen	Nicel	856	Düşük Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İhmal	Pozitif	Evet	Evet
486040	2017, Boğa	Ergen	Nicel	557	1. Sosyal Destek ile Aile İçi İstismar, 2. Okul Türü, Sınıf Düzeyi, Cinsiyet İle Aile İçi İstismar	1. Negatif 2. Pozitif	-	Evet
510028	2018, Şahbudak	Çocuk, Ergen, Ebeveyn	Nicel	120	Anne Travma Yaşamışsa Maruz Kalana Güvende Azalma, Demokratik Tutumların Azalması ve Otoritenin Artması	Pozitif	-	Evet
515121	2018, Eslek	Ergen	Nicel	232	Önleme Programları İle Duygu Farkındalığının Artması ve Sosyal Kaygının Azalması	Pozitif	-	Evet
525126	2018, Gögebakan	Ergen (Kız Çocuk)	Nicel	65	Negatif Duygu Durumları, Psikolojik Yardım Alma İsteğinde Azalma, Terapötik İşbirliğini Olumsuz Etkileme	Pozitif	Evet	Evet
572031	2019, Güneş	Ergen	Nicel	396	1. Aileden Algılanan Sosyal Destek, Umut, Akran İlişkisi Niteliği İhmal ve İstismar Düzeyini 2. Cinsiyet (Erkek) İhmal ve İstismar Düzeyini	1. Negatif 2. Pozitif	Evet	Evet
577327	2019, Ünal	Ergen	Nicel	294	Sağlıksız Aile İşlevselliğine ve Otoriter Ebeveyn Tutumuna Etki	Pozitif	-	Evet
606747	2019, Küçük	Ergen	Nicel	100	Suçlu Davranışlara Eğilim, Duygu Düzenlemede Güçlük ve Çocukluk Çağı Travmaları	Pozitif	-	Evet

EK F: İhmali ve İstismarı Yordayan Değişkenlere Göre Dağılımlar - 3

Tez No	Kaynak	Örneklem	Tür	Örneklem Sayısı	Yordanan Değişkenler	İlişki Yönü	İhmal	Cinsel İstismar
638254	2020, Sarıgedik	Ergen (Kız Çocuk)	Nicel	80	Uyku Kalitesi ve Buna Bağlı Olarak Yaşam Kalitesinde Düşüş	Pozitif	-	Evet
643688	2020, Başer	Ergen	Nicel	170	Maruz Kalma Öyküleri ile Toplam Sosyal Beceri Düzeylerinde Düşüş	Pozitif	-	Evet
646074	2018, Demir	Ergen (Kız Çocuk)	Nicel	84	Çocukluk Dönemi Travmaları ve Psikolojik Dayanıksızlık	Pozitif	-	Evet

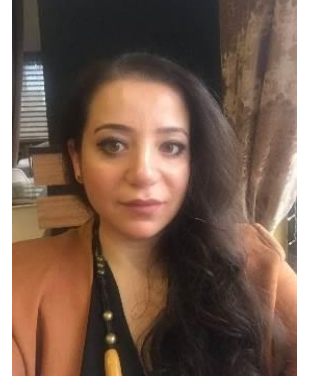
ÖZGEÇMİŞ

Betül TUNÇEL TUNAHAN

Doğum Tarihi: 05.10.1986

Doğum Yeri: İstanbul

Adres: Fatih/İSTANBUL

EĞİTİM

Yüksek Lisans– (2018-2021) - İstanbul Aydın Üniversitesi – Lisansüstü Eğitim Enstitüsü – Psikoloji Programı

Yüksek Lisans- (2009-2010)- İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Ortaöğretim Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı

Lisans- (2004-2008)- İstanbul Üniversitesi-Psikoloji Bölümü (ÇAP)

Lisans – (2003-2007) – İstanbul Üniversitesi – Edebiyat Fakültesi – Tarih Bölümü

Lise- (1999-2003)- Çemberlitaş Anadolu Lisesi

YABANCI DİL

İngilizce - B2

REFERANSLAR

Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER

İstanbul Aydın Üniversitesi – Öğretim Üyesi

Tel: 444 1 428 | E-Posta: engineker@aydin.edu.tr